

”NIINPÄ HÄN EI SANO MITÄÄN ”

TOISEUS, ERILAISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

CAMILLA MICKWITZIN *JASON MUUTTAA MAASTA* - KUVAKIRJASSA

Minna Kulmala

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden
yksikkö

Suomen kirjallisuus/ kirjallisuuden

koulutusohjelma/ maisteriopinnot

Maaliskuu 2015

Tampereen yliopisto

Suomen kirjallisuus/ maisterikoulutus

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

KULMALA, MINNA: ”Niinpä hän ei sano mitään” Toiseus, erilaisuus ja yhteisöllisyys Camilla Mickwitzin Jason muuttaa maasta kuvakirjassa.

Pro gradu-tutkielma, 64 sivua

Maaliskuu 2015

Tutkimuskohteena on Camilla Mickwitzin kirjoittama ja kuvittama kuvakirja *Jason muuttaa maasta* (1978).

Lähestyn teosta tarkastellen toiseutta ja erilaisuutta sekä millä tavoin Jason, teoksen päähenkilö, yhdessä äitinsä kanssa sopeutuu uuteen yhteisöön ja millainen merkitys kielellä on tässä kotoutumisen prosessissa. Tutkimuskysymyksiä on kaksi. Kuinka kohdeteoksessa kuvataan toiseutta ja erilaisuutta. Toisekseen, mitkä ovat ne avainkeinot, joilla uuteen kulttuuriin ja yhteisöön sopeutuminen onnistuu. Tässä tutkimuksessa käsittelen kohdeteosta kokonaisuutena ja tarkastelen tekstin lisäksi myös kuvia. Vaikka Mickwitz oli tuottelias ja kiitetty kirjailija ja kuvittaja, ei hänestä eikä hänen tuotannostaan ole juurikaan tehty tutkimuksia. Tämä tutkimus pyrkii osaltaan korjaamaan tätä puutetta.

avainsanat: Camilla Mickwitz, erilaisuus, maahanmuuttajuus, kielenoppiminen, yhteisöön sopeutuminen

Sisällys

1. Johdanto
  - 1.1. Tutkimuskysymykset
  - 1.2. Aineiston esittely
  - 1.3. Tutkimuksen eteneminen
2. Tutkimuksen teoreettinen tausta
  - 2.1 Kuvakirja tutkimuskohteena
  - 2.2 Erilaisuus ja toiseus
  - 2.3 Kielen merkitys yhteisöön sopeutumisessa
3. Toiseus ja erilaisuus
  - 3.1. Pois tutusta ja turvallisesta
  - 3.2. Epävarmuus ja epätietoisuus
  - 3.3 Toiseuden kokemukset
4. Kepposen myötä osaksi yhteisöä
  - 4.1. Aktiivinen lapsi
  - 4.2. Yhteinen kieli
  - 4.3. Ruokailu yhdistävänä tekijänä
  - 4.4. Kaksoiskansalaisuus ja rasismi
5. Lopuksi
6. Lähteet

1. JOHDANTO

Lastenkirjallisuus ja varsinkin kuvakirjat ovat kirjallisuudenmuoto, joka kohtaa miltei koko ikäluokan. Arkeen kuuluu luontevasti satujen ja kuvakirjojen lukeminen niin kodeissa kuin päiväkodeissakin. Näin ollen voidaan ajatella, että näillä lapsille suunnatuilla kirjallisuudenmuodoilla on iso vastuu siinä, miten ne kuvaavat yhteiskuntaa, perheen tai arjen toimintoja. Päiväkodeissa ja esikouluissa kodin lisäksi lastenkirjat ja muu lapsille suunnatut mediat ovat tärkeässä roolissa kun lapselle opetetaan yhteisön sääntöjä ja tapoja elää ja olla. Toisaalta myös kielenkehityksen, niin luku- kuin kirjoitustaidonkin alkeet, opetellaan usein kuvakirjojen sivuilta. Väheksyä ei pidä myöskään lastenkirjojen viihdyttävää puolta.

Perry Nodelman (1988, 16) muistuttaa, että myös medialukutaidon alkeet opetellaan kuvakirjoista. Näin ollen kuvakirjan kuvat ovat ensimmäisiä median ja esimerkiksi animaatioiden ja elokuvien harjoitustilanteita. Kuvakirjan sivuja kääntäessä kuvakirjan tarina kulkee kuvien avulla eteenpäin. Samalla tapaa kuin esimerkiksi elokuvan tarina. Kuvakirjan kuvien avulla lapsi voi hitaammassa tahdissa edetä tarinaa ja takaisinpaluu edellisiin kuviin on helppoa. Kuvakirjan dynamiikasta suuri osa muodostuu eritempoisten kohtausten rytmittymisestä kiinni toisiinsa, toteaa Sirke Happonen (2007, 156) väitöskirjassaan.

1.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Camilla Mickwitzin kirjoittamaa ja kuvittamaa *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjaa. Lähestyn teosta tarkastellen toiseutta ja erilaisuutta sekä millä tavoin Jason, teoksen päähenkilö, yhdessä äitinsä kanssa sopeutuu uuteen yhteisöön ja millainen merkitys kielellä on tässä kotoutumisen prosessissa.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi. Kuinka kohdeteoksessa kuvataan toiseutta ja erilaisuutta, toiseeseen, mitkä ovat ne avainkeinot, joilla uuteen kulttuuriin ja yhteisöön sopeutuminen onnistuu. Toiseuden ja erilaisuuden ilmenemistä sekä tekstin että kuvien tasolla tarkastelen määrittelemällä aluksi sen, mikä kohdeteoksessa on ”normaali”, ideaalinen alkuasetelma. Peilaten muutoksia tähän alkuasetelmaan, tarkastelen niin teoksen ympäristössä kuin henkilöhahmoissa

tapahtuvaa muutosta. Olettamukseni on, että nämä muutokset näkyvät sekä kuvissa että tekstissä. Maria Nikolajeva ja Carole Scott (2001, 14) toteavat, että monesti lastenkirjatutkimukset keskittyvät joko kuvaan tai tekstiin tai historiaan tai teemaan, harvoin kuvakirjatutkimuksessa teoksia käsitellään kokonaisuuksina. Omassa tutkimuksessani sitä vastoin käsittelen kohdeteosta kokonaisuutena ja tarkastelen näin ollen myös kuvitusta tekstin lisäksi. Tämä sen vuoksi, että kuvakirja on kokonaisuus, joka on enemmän kuin sanat tai kuvat yksinään. Kuvakirjassa nämä kaksi luovat uuden tason, missä keskustelevat keskenään. Moderni kuvakirja ei perustu tekstin kuvittamiseen eikä kuvin kertomiseen, vaan tekstin ja kuvan liittoon (Happonen 2007,43).

Toinen tutkimuskysymykseni avainkeinoista, joilla uuteen kulttuuriin ja yhteisöön sopeudutaan, nivoutuu identiteetin ja erilaisuuden kysymykseen. Stuart Hall (1999,22) toteaa identiteetin muodostuvan minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. *Jason muuttaa maasta* – kuvakirjassa tarkastelen päähenkilö Jasonin sekä hänen erilaisten yhteisöjen vuorovaikutusta. Toisin sanoen tutkin niitä yksittäisiä keinoja, joilla kohdeteoksessa rakennetaan yhteisöllisyyttä ja kotoutumista uuteen kulttuuriin. Oletan, että teoksesta löytyy ratkaisukeinot erillisyyden tunteeseen ja siihen, että päähenkilö kokee olevansa ulkopuolinen. Näitä kotoutumisen ja yhteenkuuluvaisuuden askeleita etsin niin tekstistä kuin kuvistakin.

1.2 Aineiston esittely

Jason muuttaa maasta -kuvakirja on osa laajemmasta kirjasarjasta, joka on ilmestynyt ensimmäisen kerran 1970-luvulla. Jason -kuvakirjasarja (*Jason 1975, Jasonin kesä 1976, Jason ja vihainen Viivi 1977, Jason muuttaa maasta 1978*) syntyi alusta asti myös animaationsarjana (Maria Laukka 2001, 43). Näin ollen voidaan ajatella, että lukija on saattanut tutustua ensin animaatioon ja tarttua vasta sitten kirjaan. Nikolajeva ja Scott (2001, 254) ovat sitä mieltä, että hyvin useat kuvakirjat ovat osa jotakin sarjaa. Samalla tavalla myös suomalaisissa kuvakirjoissa on nähtävissä erilaisten kuvakirjasarjojen yleisyys. Itse näen kuvakirjasarjoissa monta positiivista puolta. Kun lapsi on löytänyt yhden itseään miellyttävän kirjan, on hänen helppo tarttua myös kirjasarjan muihin teoksiin. Jason -kuvakirjasarjojen kohdalla näkisin, että animaatio voi olla samaan tapaan se ensi kosketus, joka saattaa lapsilukijan myös kirjasarjan pariin. Tässä tutkimuksessa en käsittele Jasonista kertovia animaatioita vaan keskityn vain kirjasarjan yhteen teokseen, *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjaan. Tutkimukseni kohdeteokseksi *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja valikoitu

sekä aihepiirinsä maastamuuton sekä näkökulmansa vuoksi. Lastenkirjoissa maahanmuuttajuuden näkökulma on usein meidän maahamme muuttavan lapsen, kohdeteoksessani sitä vastoin näkökulma on meidän kulttuuristamme toiseen muuttavan lapsen.

Jason muuttaa maasta -kuvakirja on merkittävä teos siitäkin syystä, että syys – lokakuussa 2013 Pohjoismaiden McDonald's ravintoloissa jaettiin oheistuotteena muun muassa tästä kirjasta otettua uutta painosta. Läsrörelsenin ja McDonald'sin yhteistyö lukuharrastuksen hyväksi aloitettiin 2001 Ruotsissa otsikolla ” Anna lapsillesi kieli” ja tuloksena on ollut tähän mennessä 13 miljoonaa lastenkirjaa. Näin miltei 40-vuotias *Jason muuttaa maasta* – kuvakirja on saanut uuden lukijakunnan.

Kirjailija Camilla Mickwitzin laaja lastenkirjatuotanto on kuvitukseltaan tunnistettava. Mickwitzin värikkäät ja selkeät ihmishahmot muistuttavat paljolti lasten tapaa piirtää. Toisen aallon modernismi (1960 - 1970) sovelsi kuvakirjoihin kirkkaita perus- ja vastavärejä ja abstrakteja muotoja, jotka tekstin avulla nivottiin osaksi kertomusta ja hahmoille tapahtuvaa seikkailua (Happonen 2007,49). *Jason muuttaa maasta* - kuvakirja sopii sekä julkaisuajankohdaltaan (1978) että myös kuvitukseltaan Happonen mainitsemaan toisen aallon modernismiin, sillä Mickwitz on juuri tunnettu selkeästä ja graafisesta kuvitustyylistään. Monet tunnistavat Pikku kakkosen piirretyn tunnuksen olevan Mickwitzin käsialaa samoin kuin Varokaa heikkoja jäitä - animaation. 70 -luvun modernistien (samoin kuin kuvakirjan postmodernien uudistajien) pohjalla on kuitenkin yhä nähtävissä ensimmäisen modernismin julistuksellinen pohja: Arts and Crafts -liikkeen ajatus siitä, että kuvakirjat on alusta alkaen suunniteltu nimenomaan kuvakirjoiksi, omiksi taideteoksiksi (Happonen 2007,52). Vaikka Mickwitz oli tuottelias ja kiitetty kirjailija ja kuvittaja, ei hänestä eikä hänen tuotannosta ole juurikaan tehty tutkimuksia. Tämä tutkimus pyrkii osaltaan korjaamaan tätä puutetta.

Jason -kirjat ovat olleet käänteentekeviä suomalaisen lastenkirjallisuuden lapsikuvan kehityksessä, sillä aikaisemmin päähenkilöt lastenkirjallisuudessa olivat usein lapsille hyvin helposti samaistuttavia, tavallisen näköisiä tavallisesta perheestä olevia lapsia. Muun muassa Topeliuksen sadut on tyypillisesti kuvitettu perinteisen suomalaisen lapsen näköisillä henkilöhahmoilla. Mickwitzin Jason on hiukan erilainen ja erilaisesta perheestä tuleva pikkupoika. Usein suomalaisessa lastenkirjassa seikkailee pellavapäinen lapsi, joka on tavallisesta äidin ja isän ja muutaman lapsen perheestä. Pellavapäiset tytöt ja pojat ovat tuttuja perinteisistä suomalaista

saduista. Muun muassa Topeliuksen sadut on usein kuvitettu tähän henkeen. Jason eroaa tästä sekä ulkonäöllisesti että perhekuvioltaan. Jason mustine kiharoineen on totaalinen vastakohta pellavapäiselle, pohjoismaiselle lapselle. Myös Jasonin ja Jasonin äidin, Kaarinan, muodostama pienperhe on harvinainen perhemalli lastenkirjallisuudessa. Nykyisin jo tällaisia erilaisia perhemalleja löytyy myös kirjallisuudesta ja lastenkirjallisuudestakin, mutta julkaisuajankohtanaan, 1978, Jasonin ja Kaarinan pienperhe on ollut epätavallinen perhe lastenkirjallisuudessa. Huomattavaa *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa ja koko kirjasarjassa on myös se, että isän puuttumista ei millään tavoin selitetä eikä siihen millään tavoin viitata. Tältäkin osin *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja ja koko kirjasarja on merkittävä teos suomalaisessa lastenkirjallisuudessa.

Lastenkirjoissa pojat ovat useimmin päähenkilöinä kuin tytöt, tämä johtuneee siitä, että kuvakirjat on osoitettu usein sen ikäisille, kun sukupuoli ei vielä ole oleellinen (Nikolajeva, Scott 2001, 107-108). Lastenkirjallisuudessa henkilöiden funktio on läheisesti kiinni didaktisissa tarkoituksissa: henkilöhahmot ovat malleja ja esimerkkejä (Nikolajeva 2002, johdanto). Myös *Jason muuttaa maasta* -teoksessa on nähtävissä didaktinen piirre. Jasonin henkilöhahmon avulla näytetään niin lapsi- kuin aikuislukijallekin lapsen vaikeuksia vieraassa kulttuurissa ja kielenoppimisessa.

Teoksessa tulee myös hyvin esiin yhteisöön sopeutuminen. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että lastenkirjoissa ei voi olla monia sivuhenkilöitä, sillä nuoret lukijat eivät muista heitä ja toisaalta nuoret lukijat menevät sekaisin monista sivuhenkilöistä (Nikolajeva 2002, 111). Edellä mainittu sopii myös *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjaan. Päähenkilö Jasonin lisäksi tarinassa seikkailevat Jasonin äiti ja muutamat ystävät niin kotimaassa kuin uudessakin kotimaassa. Nämä ystävät eivät kuitenkaan saa puheenvuoroa vaan he näkyvät pääosin kuvituksessa.

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa esitellään aluksi Jason sekä hänen ystävänsä. Näillä muutamilla alkusivuilla näytetään Jasonin elämä yhteisössä onnellisena ja tyytyväisenä. Kuten myyttinen sankari, lapsipäähenkilön täytyy erottua tavallisesta tilanteesta kuljettaakseen juonta eteenpäin (Nikolajeva 2002, 28). Kaikki kuitenkin muuttuu kun Jasonin äidin työ purkkitehtaalla loppuu ja hänen on hankittava uusi työpaikka. Tuo uusi työpaikka löytyykin uudesta maasta ja sen vuoksi Kaarinan ja Jasonin on jätettävä ystävänsä ja muutettava tuohon uuteen maahan. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa tulee selkeästi esiin Nikolajevan (2002, 28) mainitsema lastenkirjan perusjuoni: koti – pois - kotiinpaluu. *Jason muuttaa maasta* -teoksessa perusjuoni on kuitenkin

hieman erilainen. Jason kuvataan aluksi kotiyhteisössään, josta hän joutuu muuttamaan pois. Toisin kuin lastenkirjojen perusjuonessa, Jason ei palaa samaan kotiin takaisin kirjan lopuksi vaan hän saa uudessa maassa uuden yhteisön, jonne kotiutuu.

Eräänä aamuna uudessa kotimaassa Jason luulee, että kaikki on ennallaan kun hän eräänä aamuna lentää äidin käsipuolessa kohti päiväkotia mutta luulo osoittautuu vääräksi. Päiväkodissa Jason vasta huomaa, että lapset tässä uudessa päiväkodissa puhuvatkin aivan erilaista kieltä, sellaista kieltä, jota Jason ei ymmärrä. Jason tuntee itsensä ulkopuoliseksi ja avuttomaksi uudessa tilanteessa. Pian hän kuitenkin keksii ratkaisun ja alkaa itse opetella uutta kieltä. Jasonin saadessa uusia ystäviä myös nämä opettavat tälle uutta kieltä ja kun Jasonin äiti, Kaarina, huomaa poikansa oppivan, hänkin haluaa opetella uuden kielen.

Moni lastenkirjan sankari tapaa ystävän tai jonkun auttajan, jolla on vaikutusta päähenkilön elämään (Nikolajeva 2002, 29). Irmeli, Jasonin ystävä, päiväkodista on juuri tällainen Nikolajevan mainitsema auttaja. Jason ei kuitenkaan tyydy pelkästään opettelemaan uutta kieltä, hän haluaa myös, että heidän perheensä saa uusia ystäviä. Irmelin avustuksella Jason tutustuttaa Kaarinan myös Irmelin perheeseen ja uusi yhteisö on saanut alkunsa. Kaarina ja Jason eivät kuitenkaan unohda vanhaa kotimaataan vaan lukevat yhdessä satuja vanhasta kotimaasta. Jason myös suunnittelee palaavansa joskus isona takaisin, ehkä käsipuolessaan pieni tyttö.

Päivi Heikkilä-Halttusen (2010, 50) mukaan 4 – 5 -vuotiaan mustatukkaisen ja kiharapäisen Jasonin ja Kaarina-äidin pientaloutta leimaa toisaalta jatkuva penninvenyttäminen mutta myös kiireetön yhdessäolo. Toisaalta *Jason muuttaa maasta* -teoksessa on näkyvissä julkaisuajalleen tyypillistä realistista lapsen maailman kuvausta. Lena Kåreland (2009, 75) on todennut, että 1960 - 70 -luvulla lapsi nähtiin ennemminkin kulttuurin sosiaalisena toimijana kuin passiivisena kuluttajana tai vastaanottajana. Samoilla linjoilla Kårelandin kanssa on myös Heikkilä-Halttunen (2010, 12) väittäessään, että 1970 -luvulla yleistyneessä ongelmarealistisessa lastenkirjallisuudessa haluttiin kertoa myös elämän nurjista puolista.

Kuvakirjan tarina alkaa usein kannesta: kansi, nimiösivu ja loppusivut asettavat kertomuksen tunnelman (Mikkonen 2005,369). Varsinkin lastenkirjoissa kannella ja kannen kuvituksella on suuri merkitys, sillä lapsi tarttuu mielellään värikkääseen ja kiinnostavan näköiseen kirjaan. On myös muistettava, että kansikuvien värikkyydellä ja piirrostavalla voidaan vaikuttaa siihen, minkä ikäinen

lapsi kirjaan tarttuu. Näin ollen eri-ikäryhmille ja kohdeyleisöille voidaan suunnata erilaisia kirjoja kansikuvien avulla.

Jason muuttaa maasta -kirjan kansi on väritykseltään ja kuvitukseltaan selkeä. Kannessa seisoo Jason pohtiva ilme kasvoillaan, reppu selässään ja matkalaukku vieressään. Niin ikään takakannessa esiintyy Jason, joka kurkistaa pyöreästä ikkunasta, jonka pystyy helposti mieltämään laivan ikkunaksi. Molemmissa kannen kuvissa, niin etu- kuin takakannessakin, Jasonilla on hieman totinen ja miettiväinen ilme. Ilmeen voi päätellä merkitsevän sitä, että muutto maasta ei ole helppo eikä yksinkertainen asia vaan vaatii miettimistä ja saattaa hieman pelottaakin Jasonia.

Kannen keskisininen taustaväri viittaa siihen, että Jason on matkalla meren yli. Nimiösivulla Jason ja nalle kurkistavat matkalaukusta ja tässä kuvassa Jasonilla ja nallella on jo hymy huulilla. Tämä kuva osoittaa se, että tarinalla tulee olemaan onnellinen loppu ja vaikka Jason lähtee muuttamaan hieman mietteläänä ja pelokkaana, sopeutuu hän uuteen maahan loppujen lopuksi hyvin.

Kuten Mikkonen (2005,86) toteaa, että kirjan, kuten taulun nimi voi nimeämisen ohella täydentää teosta tai tulkita sitä: se voi fokusoida vastaanottoa, herättää odotuksia, tarkentaa teoksen merkityksiä, korostaa ja alleviivata jotain teemaa, mystifioida teosta tai tehdä siitä monimielisemmän. Näkisin, että samanlainen tehtävä on myös kannen kuvituksella. Kansikuvan avulla voidaan tuoda erilaisia teemoja ja odotuksia samalla tavalla kuin teoksen nimelläkin.

Kohdeteoksessa *Jason muuttaa maasta* ei suoraan sanota, että Kaarina ja Jason muuttavat Ruotsiin mutta tämä on pääteltävissä niin kuvista kuin tekstistäkin. Jason ja Kaarina muuttavat meren yli laivalla samantyyliiseen lähiöön kuin mistä he lähtivät. Näin ollen voidaan päätellä, että kulttuurit meren molemmilla puolin ovat suhteellisen samanlaiset. Myös päiväkodin lapset näyttävät hyvin samankaltaisilta ja samoin pukeutuneilta kuin Jason. Ulkonainen kulttuuri on siis monella lailla samankaltainen. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan viimeisellä aukeamalla Kaarina ja Jason lukevat satukirjaa, jonka kannessa on kalevalainen mieshahmo. Tämäkin yksityiskohta vahvistaa käsitystä siitä, että kyseessä on maastamuutto Suomesta Ruotsiin.

Jason muuttaa maasta -teoksen julkaisuaikana (1978) ja varsinkin vuosikymmenen alussa muuttoliike töiden perässä Suomesta Ruotsiin oli kiivasta. Ruotsissa pitkään jatkunut yhtäjaksoinen noususuhdanne ja taloudellinen kasvu johtivat työvoiman kysyntään (Markku Peura 1987, 21). Pertti Toukomaan tutkiessa etelä-Ruotsissa sijaitsevan Olofströmin kunnan suomalaisia

lapsiperheitä ja heidän elinolojaan vuonna 1972 löytyy muuton syiksi työttömyyttä, köyhyyttä ja toimeentulovaikeuksia. Samalla tapaa myös Kaarina ja Jason ovat työperäisiä maahanmuuttajia.

Sulevi Riukulehto (2001, 9) toteaa, että edes lastenkirjailija ei voi paeta ympäröivää maailmaa poliittiseen tyhjiöön. Myös Kari Pöntinen (2001, 121) on Riukulehdon tapaan summannut, että kaikki kirjat kirjoitetaan jossakin historiallisessa ja yhteiskunnallisessa ympäristössä. Tämän vuoksi näkisin, että on luonnollista, että Mickwitz kuvatessaan Jasonin muuttoja uuteen maahan, on ottanut vaikutteita sen aikaisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta.

Huomionarvoista *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa on myös erikoinen näkökulma. Maastamuuttoa tarkastellaan muuttajan näkökulmasta. Jason muuttaa meidän kulttuuristamme uuteen maahan, uuteen kulttuuriin ja kieleen. Näitä vaikeuksia, haasteita ja sopeutumista tarkastellaan Jasonin kokemusten kautta. Näkisin, että tämän vuoksi lukijan on helpompi samaistua Jasonin tunteisiin ja kokemuksiin kuin jos muuttajana olisi meidän kulttuuriin tuleva tarinan päähenkilö ja hänen kokemuksensa meidän kulttuuristamme. Merkille pantavaa on se, että tällainen muuttajan näkökulman käyttö on hyvin harvinaista lastenkirjallisuudessa. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan aikalainen on 1977 ilmestynyt Malla Taipaleen kirjoittama ja Taipaleen itsensä ja Jan- Eric Martinssonin kuvittama *Liisa löytää ystävän*. Samalla tapaa kuin Jason viisivuotias Liisa asuu Ruotsissa lähiössä ja leikkii paljon yksin, koska ei osaa pihan lasten kieltä. Liisan päästessä päiväkotiin, hän löytää vihdoinkin ystäviä. Kuten Jason myös Liisa kotoutuu päiväkodin kautta uuteen yhteisöön ja maahan. 1970 -luvun lopulla siirtolaisuuden ollessa Suomesta Ruotsiin vilkasta oli luonnollista käsitellä muuttoja ja maahanmuuttajuutta myös lastenkirjojen tarinoissa.

On huomattava, että 1970 -luvun lopun jälkeen maastamuutto tai maahanmuutto lastenkirjojen aiheissa vähenee miltei olemattomiin. Vasta 1990 -luvulta lähtien aihepiiri on noussut taas lastenkirjoihin. Päähenkilö näissä teoksissa on usein meidän kulttuuriimme muuttava lapsi, joka on adoptoitu Suomeen. Leena Virtasen kirjoittamassa ja Salla Savolaisen kuvittamassa *Pikku Xing* (2004), *Xing ja superkaverit* (2006) ja *Xing ja sukulaiset* (2010) -kirjasarjassa, päähenkilö Xing on Kiinasta adoptoitu lapsi ja näkökulma maahanmuuttajuuteen on erilainen kuin *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa. Myös Katja Kallion ja Maggie Lindholmin kirjoittamassa ja Marie El - Ahmarin kuvittamassa *Bibi muuttaa Suomeen* (1994) näkökulma on Suomeen muuttavan lapsen. Vaikka näkökulma on toisenlainen kuin *Jason muuttaa maasta* -teoksessa ovat lasten kokemukset

pitkälti samankaltaisia, erilaisuuden, toiseuden ja yksinäisyyden kokemuksia, joita päähenkilöt omassa elämässään ratkaisevat.

1.3 Tutkimuksen eteneminen

Ensimmäisessä käsittelyluvussa tarkastelen toiseuden kuvausta kohdeteoksessani. Aluksi keskityn siihen, miten teoksessa kuvataan tuttu ja turvallinen idylli ja millä tavoin tämä idylli tulee särkymään. Keskityn niihin kuvallisiin ja tekstuaalisiin keinoihin, joilla kirjailija rakentaa sitä yhteisöä, josta Jason ja Kaarina ovat kotoisin. Epävarmuuden ja epätietoisuuden lisäksi tarkastelen myös niitä toiseuden kokemuksia, joita Jason kokee uudessa kotimaassaan ja uudessa päiväkodissa.

Toisessa luvussa keskityn kieleen ja siihen, millainen merkitys yhteisellä kielellä on uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Tässä luvussa tarkastelen myös kohdeteokseni tapaa rakentaa lapsesta aktiivinen toimija. Millaisilla keinoilla Jason ratkaisee ongelmia ja millaisen kuvan lapsesta ja aikuisesta nämä toimintamallit antavat?

Myös yhteisöllisyys ja kaksoiskansalaisuus ovat tämän luvun teemoja. Tarkastelen, kuinka kohdeteoksessa yhteisöön sopeutuminen onnistuu ja mitkä ovat niitä keinoja, joilla sopeutuminen on mahdollista. Toisaalta tarkastelen, millaista kaksoiskansalaisuutta Jason edustaa ja millainen hänen tulevaisuutensa voisi mahdollisesti olla. Sivuan tässä luvussa myös rasmin ilmenemistä ja sitä, kuinka tämä tulee esiin kohdeteoksessani.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Tutkimukseni lähtökohta on kirjallisuustieteellinen. Pääpaino tutkimuksessani tulee olemaan kuvakirjatutkimuksessa ja siinä miten kohdeteokseni, niin tekstin kuin kuvienkin kautta, ilmentää teemoja. Erilaisten teemojen avaamiseen ja ymmärtämiseen käytän myös kulttuurintutkimuksen ja kasvatustieteen käsitteitä. Identiteetin, toiseuden ja kielenkehityksen käsitteet ovat apuna jäsentämässä kohdeteoksen teemoja ja käytän näitä käsitteitä vain siltä osin kun ne palvelevat omaa tutkimuskohdettani.

Fiktiossa tapahtumat luodaan tekstissä ja tekstin kautta, niitä ei ole olemassa ennen niiden tekstualisointia (Mirja Kokko 2012, 63). Tutkimuskohteenani oleva kuvakirja on selkeästi fiktiivinen ja kuvatut tapahtumat ovat seipitettyä. Kuvakirjan arvoa fiktiivisyys ei kuitenkaan millään tavoin laske vaan kuten Kokko (2012, 34) muistuttaakin, ihmiset kertovat tarinoita voidakseen muodostaa identiteettinsä ja pystyäkseen toimimaan maailmassa. Identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa (Hall 1999, 22). Kirjallisuus voidaan nähdä yhtenä yhteiskunnan osana, joka vuorovaikutuksessa minän kanssa vaikuttaa identiteettiin ja myös kokemukseen toiseudesta. Kokko (2012, 84) lainaa myös Nikolajevaa sanoessaan, että lastenkirjallisuuden on usein ajateltu palvelevan ensisijaisesti didaktisia tarkoituksia. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa opetuksellisuus ei ole selkeästi esillä. Mutta kuten Nikolajeva Kokon (2012, 85) lainauksessa toteaa peitetysti esitetty ideologinen ajatus vaikuttaa tekstissä eksplisiittisesti esitettyä tehokkaammin. Näkisin, että tutkimukseni kohdeteoksessa on läsnä juuri tällainen Nikolajevan esittämä peitetty ideologia. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa kuvataan maahanmuuton ja kotoutumisen vaikeuksia ja Jasonin kokemusten avulla myös lukija tulee näistä tietoiseksi.

2.1 Kuvakirja tutkimuskohteena

Kuvakirjaksi käsitetään yleensä teos, jossa on paljon kuvia ja jossa kuvilla on laadullisesti ja sisällöllisesti tärkeä tehtävä (Mikkonen 2005, 330). Kuvakirja mielletään pääosin alle kouluikäisten

lasten kirjallisuudeksi, jossa sekä sanalla että kuvalla on molemmilla tärkeä merkityksensä. Oittinen (2004, 10) toteaaakin, että kuvakirja on lapsen elämässä tärkeä tekijä niin verbaalisen kuin visuaalisen kielen oppimisessa; kuvakirja auttaa lasta tunnistamaan ja nimeämään ja herättelee tämän oivaltamaan symbolifunktion. Maria Nikolajeva ja Carole Scott (2006, 63) toteavatkin, että lukijan huomio on täysin hahmoissa kun kuvissa on vain muutamia yksityiskohtia: muutama huonekalu, lelu tai tavara. Kohdeteoksessa kuvat Jasonista ja tämän elinympäristöstä ovat hyvin pelkistettyjä, selkeitä ja värikylläisiä. Ystävien kanssa toimiessa Jason ja hänen ystävänsä kuvataan valkealla taustalla mutta kuvatessa Jasonia esimerkiksi kotona, löytyy kuvasta myös kodin tarvikkeita, muun muassa lamppu, teekannu ja Kaarinan kutimet.

Kuvakirjoissa on perinteisesti tekstiä usein vähemmän kuin esimerkiksi kuvittamattomissa lastenromaaneissa. Kuvakirjaa katsova kuvittelee ja täydentää mielessään, mitä tapahtuu aukeamien välillä, sivua käännettäessä (Happonen 2007,149). Tällöin kirjoittajan on valittava mitä hän viestii tekstin kautta ja toisaalta taas mitä vihjeitä tarinamaailmasta annetaan kuvien avulla. Tekstin kirjoittajan on muistettava myös se, että kuvakirjan tekstin tulee olla sujuvaa ja sopivan ääneen luettavaksi. Näin ollen tekstin rytmi ja sanavalinnat ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Kuvan ja sanan yhdistelmässä kaksi mediaa muodostavat kokonaisuuden (Mikkonen 2005, 21). Oittinen (2004, 52) on samoilla linjoilla Mikkosen kanssa todetessaan, että kuvakirja on siis oikeastaan elliptinen teksti: Kuvat ja sanat eivät kumpikaan pysty yksin kertomaan tarinaa, vaan kuvat lisäävät kokonaisuuteen sitä mitä sanat eivät kerro ja päinvastoin. Kuvakirjassa kuvaa ja sanaa ei voi erottaa, vaikka niitä ei ajatella samana asiana (Mikkonen 2005, 8). Toisaalta Sirke Happonen (2007, 26) muistuttaa, että yksi kuvituksen ja tekstin tutkimuksen haasteista on siinä, ettei kuvaa ja sanaa voi käytännössä tarkastella samanaikaisesti. Tällä Happonen tarkoittaa sitä, että väistämättä joko kuvan tai sanan tarkasteleminen on etualalla ja tämä vaikuttaa myös toisen elementin tarkastelemiseen. Edellä mainitut seikat mielestäni puoltavat sitä, että tutkittaessa kuvakirjoja on syytä keskittyä sekä tekstiin että kuvitukseen.

Lasten kuvakirjassa tekstillä ja kuvalla on erityinen vuorovaikutus keskenään. Kun kuvitusta ja tekstiä tarkastelee rinnan, koko näkemistapahtuma valottuu kahdelta suunnalta (Happonen 2007,233). Toisinaan kuvakirjakuvitus toistaa orjallisesti sanallista tarinaa, useimmiten kuvitus tuo tarinaan lisää yksityiskohtia ja piirteitä. Kuvitus antaa tarinalle tukea mutta kuvitus myös laajentaa ja monipuolistaa sadun maailmaa.

Toisaalta kirjan kuvitus voi olla myös liian valmis ja lapsen mielikuvitusta rajoittava. Jos sanat ja kuvat täyttävät toisensa kokonaan, ei lukijan mielikuvitukselle ole tilaa tai jos tarina ja kuvat ovat identtisiä, käy samoin (Nikolajeva, Scott 2006, 17). Mika Launis (2001, 69) muistuttaakin, että kuvitus luo kirjaan vuorovaikutuksen, lapsen aktiivisen roolin. Samoilla linjoilla Launoksen kanssa on myös Kåreland (2009, 82) viitatessaan lastenkirjaan lelulaatikkona, joka antaa lapselle mahdollisuuksia laittaa sanat paloiksi ja koota niistä uusia yhdistelmiä, aivan kuten lapsi tekee leikkiessään palikoilla. Samalla tavalla voidaan ajatella, että myös kuvat toimivat palikoina, joiden avulla lapsi voi muodostaa ja lukea satua. Nodelman (1988,5) toteaa myös, että kuvat ovat universaaleja ja luettavampia kuin sanat. Toisaalta Nodelman (1988, 5) tähdentää, että kuvien ymmärtäminen vaatii tietynlaista kulttuurillista tuntemusta. Länsimaisen lapsen on helpompi ymmärtää toisessa länsimaassa kirjoitettua ja kuvitettua lastenkirjaa, sillä niin tekijän kuin lukijankin kulttuurituntemus on lähellä toisiaan. Länsimainen lukija oppii hyvin nopeasti esimerkiksi katsomaan kuvia oikealta vasemmalle, kun taas itämaisissa kulttuureissa jo lukusuunta on täysin päinvastainen.

Kirjan kuvituksen tehtävänä on voimistaa ja fyysistää tarinan luomat mielikuvat (Launis 2001, 69). Sen vuoksi kuvittajan rooli kuvakirjoissa on usein yhtä tärkeä kuin tarinan kirjoittajankin. Mirja Kokko (2012, 116) muistuttaakin, että kuvan ja sanan suhde on pitkälti lukijan ja katsojan tajunnassa syntyvä tulkinta. Tuohon tulkintaan vaikuttavat hyvin monenlaiset asiat. Lastenkirjan tulkintaan ja vastaanottoon voidaan ajatella vaikuttavan lapsen iän, sukupuolen, kansallisuuden yms. lisäksi myös lapsen kiinnostuksen kohteet.

Nikolajeva ja Scott (2001, 16) muistuttavat, että usein kirjailija kirjoittaa tekstin ja vasta sitten teokselle etsitään kuvittaja, tällöin kirja on kuvitettu teos, ei kuvakirja. Kuvakirjalle on siis tyypillistä, että sekä kuvitus että teksti on saman tekijän kynästä lähtöisin. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja on sekä Camilla Mickwitzin kirjoittama, tai kertoma, kuten hän itse kansilehdellä sanoo, että kuvittama.

2.2 Erilaisuus ja toiseus

Hahmotellessa erilaisuutta ja toiseutta on syytä hahmotella ns. normaalius ja samanlaisuus sekä kulttuurin käsite. Olli Löytty (2005, 162) toteaa, että tutkimuskielessä toiseuden käsitteen avulla jäsennetään suhdetta tutun ja vieraan tai normin ja poikkeuksen välillä. Toisaalta toiseuden käsitteen avulla on pyritty paljastamaan ja purkamaan valtahierarkioita (Löytty 2005, 163). Tutkimukseni kohdeteoksesta, *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa toiseus ilmenee sekä tutun ja vieraan suhteessa että myös erilaisissa valtahierarkioissa. Jason on päiväkodissa se vieras lapsi, joka yrittää sopeutua muiden joukkoon, toisaalta Jason lapsena myös heikompi osapuoli suhteessa päiväkodin aikuisiin, valtaapitäviin. Jason on se toinen, vieras ja poikkeava, joka näyttää aikuislukijalle päiväkodin toimintamallit. Aikuislukija huomaa nopeasti sen, kuinka Jasonin päiväkodissa aikuiset eivät ota vastuuta lapsen tutustumisesta tai kotoutumisesta. Toisaalta voidaan miettiä, onko aikuisen näkymättömyys tarinan todellisuutta vai Jasonin kokemus. Näkisin, että oli se kumpaa tahansa, aikuisten päiväkodissa olisi pitänyt toimia toisella tavalla ja pyrkiä siihen, että lapsen turvallisuus ja toivo olisivat säilyneet. Kun mietitään tarinan tapahtumia juonen ja koukuttavuuden kannalta, on oivallista, että aikuiset tarinassa pysyvät taka-alalla ja Jason itse saa toimia ja ratkaista eteensä tulevat pulmat.

Kulttuurilla viitataan yhtäältä ihmisten arkisiin käytäntöihin, ruokaan ja juomaan, pukeutumiseen ja musiikkiin, toisaalta vähemmän näkyviin asioihin, kuten arvoihin ja normeihin, käsityksiin naisista ja miehistä ja perheestä, ja niin edelleen (Huttunen, Löytty, Rastas 2005, 26). Vaikka *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa sekä vanha että uusi kotimaa ovat monella lailla hyvin samankaltaisia, on teoksesta silti löydettävissä kulttuurieroja, näistä suurimpana kieli. On myös muistettava, että samankaltaisia kulttuurieroja saattaa syntyä myös lapsen esimerkiksi muuttaessa paikkakunnalta toiselle. Kulttuurit erilaisissa yhteisöissä, instituutioissa yms. ovat aina hiukan erilaisia ja eläväisiä, ne muuttuvat osallistujiensa mukana ja tulokas on aina jossakin määrin vieras ja ulkopuolinen.

Anna Raija Nummenmaa ja Maarit Alasuutari (2008, 23) tiivistävät kulttuurin ilmenevän ajatuksellisinä järjestelminä ja tuotettuina merkityksinä. Näin ollen myös lastenkirjallisuus on yksi ajatuksellinen järjestelmä ja tuotettu merkitys, joka jollakin tapaa jäsentää tapaamme katsoa maailmaa. Voidaankin mielestäni todeta, että lastenkirjallisuuden tavoilla esittää maailmaa on

merkitystä. Lastenkirjat ja lastenkirjallisuus tuottavat merkityksiä ja muokkaavat lapsen tapaa katsoa maailmaa.

Kulttuurit antavat meille voimakkaan tunteen yhteenkuuluvuudesta, turvallisuudesta ja tuttuudesta (Lehtonen, Löytty 2003, 14). Kuten Anna Rastas (2008, 258) toteaaakin, on tärkeää, että lastenkirjallisuudessa ja muissa kulttuurituotteissa käsitellään myös rasismia, erilaisuutta ja epätasa-arvon kysymyksiä yleensä. Toisaalta Rastas (2005, 18 -19) muistuttaa, että on vaikeaa tunnistaa rasismia, saati ratkoa rasismin tuottamia ongelmia, ilman jonkinasteista yhteisymmärrystä siitä, mitä rasismilla kulloinkin tarkoitetaan. Näkisin, että rasismi ja rasismikokemus ovat hyvin henkilökohtaisia asioita ja riippuvat täysin rasismin tai syrjinnän kohteeksi joutuneen ihmisen omasta kokemuksesta. Toinen saattaa kokea rasismiksi syrjivän katseen, toinen ei taas tunnista katsetta rasismiksi. On myös syytä muistaa, että kaikki syrjivä kohtelu toiselta ihmiseltä ei johdu välttämättä rasismista, vaan yhtenäisten ihmisjoukkojenkin välillä ilmenee syrjintää ja ulkopuolisuuden tunteita herättäviä tekoja.

2.3 Kielen merkitys yhteisöön sopeutumisessa

Kulttuuri ja kieli ovat erottamattomat (Ilona Tikka 2004,24). Kulttuuri muokkaa kieltä ja kieli muokkaa kulttuuria. Kieli on myös kulttuuria ja ihmisiä jakava, kuten *Jason muuttaa maasta* -teoksessa. Kieli, tai tässä tapauksessa, kielen erilaisuus ja siitä koituva yksinäisyys ja eristäytyneisyys ovat Jasonille toiseutta ja erilaisuutta tuova asia. Pirkkoliisa Ahponen (2001, 29) toteaa, että kieli on sisäistettyä symbolista kommunikaatiota ja välttämätöntä sekä tulkitsijan itsensä että toisten ymmärtämiselle. Ahponen siis näkee, että kieli on välttämätön työkalu ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Samalla tavalla kieli on tarpeellinen, vaikkakaan ei välttämätön, myös yhteisöllisyyden luomisessa.

Hall (2003, 87) hahmottaa kielen erääksi kulttuurin keskeisistä käytännöistä, jota käytämme muodostaessamme ja kommunikoidessamme merkityksiä toinen toiselle. Näin Hall nostaa kielen merkittäväksi piirteeksi muun muassa kulttuurin muodostumisessa. Oletan, että kohdeteoksessani juuri kieli ja kielen merkitys nousee tärkeään rooliin Jasonin ja tämän äidin kotoutumisprosessissa ja siinä, kuinka he kokevat vieraan maan paikallisen kulttuurin. Vuorovaikutuksen luonnetta

ilmaistaan sanallisten viestien lisäksi myös liikkein, elein ja ilmein (Ahponen 2001, 38). Tutkittaessa kuvakirjan ilmaisua on luonnollista mielestäni ottaa myös kuvan erilaiset viestit, henkilöhahmojen asemoinnit, värien käyttö, muun muassa huomioon. Näin erilaiset vuorovaikutuskanavat tulevat todetuksi ja huomatuksi.

Fiktiossa tapahtumat luodaan tekstissä ja tekstin kautta, niitä ei ole olemassa ennen niiden tekstualisointia (Kokko 2012, 63). Tutkimuskohteeni *Jason muuttaa maasta* on selkeästi fiktiivinen ja teoksessa kuvatut tapahtumat ovat seipitettyjä. Kuvakirjan arvoa fiktiivisyys ei kuitenkaan millään tavoin laske vaan kuten Kokko (2012, 34) muistuttaa, ihmiset kertovat tarinoita voidakseen muodostaa identiteettinsä ja pystyäkseen toimimaan maailmassa. Identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa (Stuart Hall 1999, 22). Kirjallisuus voidaan nähdä yhtenä yhteiskunnan osana, joka vuorovaikutuksessa minän kanssa vaikuttaa identiteettiin ja myös kokemukseen toiseudesta. Tämä koskee myös lastenkirjallisuutta, jolla on suuri merkitys lapsen identiteetin rakentumisessa ja kehittämisessä.

3. TOISEUS JA ERILAISUUS

On perusteltua sanoa, että suurin osa lasten- ja nuortenkirjallisuudesta kuvaa jollakin tavalla lapsen identiteetin rakentumista (Heikkilä-Halttunen 2010, 112). Tälle identiteetin rakentumisen kuvaamiselle on tarvetta, sillä lapsuus ja nuoruus ovat kehittymisen ja kasvamisen aikaa. Tikka (2004, 20) muistuttaakin, että lapsen minäkuvaa muokkaavat eniten hänelle tärkeiden ihmisten mielipiteet ja reaktiot. Kirjallisuus voi omalta osaltaan auttaa lasta tässä tehtävässä, esimerkiksi tarjoten samaistumiskohteita tai malleja elämästä ja ajattelutavoista. Kuten Heikkilä-Halttunen (2010, 112) toteaa, lapsi peilaa kuvakirjan kautta omaa minuuttaan: kuka minä olen ja mitä minä olen suhteessa muihin?

Myös tutkimukseni kohdeteoksessa on kyseessä lapsen, Jasonin, minuuden kehittyminen ja ns. oman paikan löytäminen yhteisössä. Jasonin tapauksessa hän on oman paikkansa jo yhdessä yhteisössä löytänyt, nyt äidin töiden takia myös Jasonin elinpiiri ja yhteisöt tulevat vaihtumaan tutusta ja turvallisesta uuteen ja vielä vieraaseen. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja kuvaa tätä muutosta, tunteita ja tilanteita, joita maastamuutto saa aikaan.

Erilaisten vastakohtaisuuksien ja kriisitilanteiden kuvaaminen on kirjallisuudelle ominaista, myös lastenkirjallisuuden osalla. Muutokset henkilöhahmon tilanteessa saavat pidettyä juonen liikkeessä (Nikolajeva 2002, 167). Toiseuden ja erilaisuuden kuvaus on tekstuaalinen keino, jolla luodaan jännitettä tarinaan ja saadaan lukija jatkamaan lukemista. Toisin sanoen tekstissä tai/ ja kuvassa täytyy olla jokin mielenkiintoinen ja koukuttava asia, että lukija kääntää uudenkin sivun (Nikolajeva, Scott 2001, 152). *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa koukuttavia aineksia on sekä tekstissä että kuvissa.

Tyypillinen juoni alkaa henkilöiden ja tilanteen esittelyllä (Nikolajeva 2002, 166). *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan alkusivuilla kirjailija-kuvittaja Mickwitz kuvaa sitä yhteisöä, missä Jason ja Kaarina elävät. Kaarina -äidin ja Jasonin yhteisissä kuvissa heijastuu vahvasti heidän vahva keskinäinen siteensä. Jo kirjan ensimmäisessä kuvassa Kaarina ja Jason makailevat Kaarinan sängyssä ja juttelevat iloisesti keskenään (kuva 1.2 JMM). Yöpöydän kellon viisarit näyttävät seitsemää mutta Jasonilla ja Kaarinalla ei ole mitään kiirettä minnekään. Kuvituksen pehmeät muodot esimerkiksi sängynpään sydämen yläkaaren muoto sekä pyöreä matto vahvistavat tätä onnellista tilannetta. Myös nallen sekä muiden pehmoeläinten nauravat suut sängynpäädyssä viestivät samaa. Kaiken kaikkiaan kuvasta välittyy leppoisa olotila ja vapaapäivän kiireetön aamu.

Kirjan muissa kuvissa missä Jason ja Kaarina esiintyvät yhdessä, on aistittavissa lämpö ja huolenpito. Tätä väitettä tukee keltaisen hallitseva värimaailma, joka on toivoa ja onnellisuutta kuvastava. Päähenkilö esitetäänkin usein varsinkin kuvakirjan alussa vasemmalla puolella aukeamaa (Happonen 2007, 149). Näin on myös *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa, missä ensimmäisellä aukeamalla on vasemmalla puolella kuva Jasonista ja äidistä (kuva 1.2 JMM) ja toisella puolella kuvia Jasonin ystävistä.

Jason asuu maassa jossa elää paljon ihmisiä, isoja ja pieniä. Heitä on niin paljon ettei kaikkia voi tuntea. Mutta Jason tuntee äitinsä Kaarinan jonka kanssa hän asuu ja Hannan jonka seurassa hän on päivisin, kun Kaarina on työssä tehtaassa (JMM 1978.)

Myös tekstissä vahvistetaan olettamusta äidin ja pojan vahvasta suhteesta sanomalla, että Jason tuntee äitinsä Kaarinan, jonka kanssa asuu. Lainauksessa todetaan myös, että samassa maassa asuu paljon muitakin ihmisiä, joita Jason ei tunne. Tällä toteamuksella tuodaan esille, että Jason saattaa asua lukijan kanssa samassa maassa, he eivät vain tunne toisiaan, sillä samassa maassa asuu paljon muitakin. Toisaalta toteamuksella painotetaan myös, että Jason tuntee jotkut ihmiset, muun muassa äitinsä ja hoitotätinsä, ja se on riittävää. Samalla kerrotaan myös missä Jason viettää päivänsä, kun äiti on työssä. Näin teksti jo ensimmäisellä aukeamalla kertoo lukijalle ja kuulijalle siitä yhteisöstä ja elinpiiristä, missä Jason elää. Näistä ensimmäisistä lauseista ja kuvista voimme jo päätellä paljon Jasonista. Tekstissä ei mainita, että perheessä olisi muita lapsia tai toista vanhempaa. Toisaalta myös Jasonin ikä tulee esiin, hän on vielä alle kouluikäinen.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 1.2 (JMM)

Happonen (2007, 14) toteaa, että kuvitus voi korostaa dramaattista käännettä, mehustaa henkilösuhdetta tai lieventää pelottavuutta huumorilla. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan toisella aukeamalla kuvitus antaa meille lisäinformaatiota Jasonin ystäväistä. Tekstissä kerrotaan muun muassa Jasonista ja Eetusta tai Jasonista ja Viivistä mutta tekstin kautta ei käy ilmi minkä ikäisistä Jasonin ystäväistä tässä on kyse. Kuvista me näemme, että Eetu on keski-ikäinen mies ja Viivi on vanhempi naishenkilö. Ilman kuvitusta olisimme helposti olettaneet, että sekä Eetu että Viivi olisivat lähellä Jasonin omaa ikää, 5-6-vuotiaita lapsia. Kuvitus näin ollen laajentaa tekstin kertomaa tarinaa ja antaa lukijalle lisätietoa niin Jasonista kuin tämän ystäväistäänkin.

Kuvituksessa on mahdollisuus kuvata eri henkilöiden välisiä suhteita (Nikolajeva, Scott 2001, 83). Kohdeteoksessa Jason kuvataan ystävien kanssa monessa eri tilanteessa (kuva 3.2 JMM). Yhteistä

näille tilanteille ystävien kanssa on se, että niin Jason kuin toinen ihminenkin näyttävät molemmat hyvin onnellisilta ja iloisilta. Isoäidin kanssa Jasonilla on yhteinen karkkipussi elokuissa ja Eetun kanssa Jason kävelee käsi kädessä kaupungilla. Myös hyvät käytöstavat ja empaattisuus nousevat näistä kuvista esille. Jasonin ja Virtasen tavatessa portaikossa he molemmat tervehtivät hattua nostamalla toisiaan. Näin voidaan olettaa, että ystävyys suhde on tärkeä niin Jasonille kuin tämän ystävällekin.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.2 (JMM)

Jason ja Viivi luistelevat rullaluistimilla yhdessä. He juttelevat siitä mistä he pitävät tai he kiukustuvat. Tai siitä mikä pelästyttää heidät (JMM 1978.)

Kuvituksen lisäksi myös tekstissä empaattisuus ja vastavuoroisuus tulevat ilmi. Edellä olevassa lainauksessa kerrotaan Jasonin ja Viivin ystävydestä ja siitä, kuinka he jakavat monenlaisia asioita keskenään. Lisämausteen Jasonin ja Viivin suhteeseen tuo se, että kirjasarjan aiemmassa kuvakirjassa Jason ja Vihainen Viivi (1977) Jasonilla ja Viivillä on erimielisyyttä siitä, kuinka paljon lapsista saa kerrostalossa kuulua meteliä. Näin ollen Jasonin ja Viivin tarina tavallaan jatkuu myös *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa, missä Jason ja Viivi ovat hyviä ystäviä keskenään.

Kuvatessaan elämäänsä tyytyväistä Jasonia erilaisten ihmisten kanssa, Mickwitz ilmiselvästi painottaa sitä yhteisöä, missä Jason elää ja näin henkilöhahmot ja niiden merkitys korostuvat. Tällä tavoin teoksessa luodaan idyllinen alkuasetelma, jossa päähenkilön, Jasonin, elämä on kunnossa eikä hänellä ole mitään ongelmia. Idyllisellä alkuasetelmalla saadaan lukija samaistumaan teokseen ja samalla myös pohjustetaan tulevia tapahtumia, jotka tulevat mullistamaan Jasonin elämän.

Jason muuttaa maasta -kuvakirjan ensimmäiset aukeamat näyttävät, kuinka kielen avulla ihminen kiinnittyy yhteisöön, ja kuinka yhteisen kielen avulla hän voi toimia tuossa yhteisössä kokonaisvaltaisesti. Hall (1999, 47) lainaa Schwartzia kirjoittaessaan, että kansakunta on symbolinen yhteisö ja juuri tämän takia se kykenee synnyttämään tunteen identiteetistä ja uskollisuudesta. Hall (1999, 47) jatkaa ajatusta todetessaan, että kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä ”kansakunnasta”, johon voimme identifioitua. Jason muuttaa maasta -kuvakirjan ensimmäiset aukeamat kertovat juuri tästä – Jasonin identifioitumisesta omaan kansalliseen kulttuuriinsa ja yhteisöönsä, kansakuntaan (kuva 3.1 JMM, kuva 3.2 JMM).

3.1 Epävarmuus ja epätietoisuus

Jason muuttaa maasta -teoksen ensimmäiset positiiviset ja värikkäät kuvat muuttuvat tunnelmaltaan selkeästi toisenlaisiksi kun Jason ja Kaarina joutuvat muuttamaan uuteen maahan.

Mutta eräänä päivänä kaikki on toisin. Purkkitehdas jossa Kaarina on työssä lopettaa, koska kukaan ei osta sen purkkeja. Kaarina jää työttömäksi ja hänen on saatava uusi työpakka. Mutta

siinä maassa missä Jason ja Kaarina asuvat, on vaikea saada työtä. Niinpä he muuttavat toiseen maahan, josta Kaarina on saanut työpaikan (JMM).

Tekstin tasolla saamme tietää faktat Jasonin ja Kaarinan muutosta. He eivät muuta vapaaehtoisesti vaan heidän on muutettava Kaarinan työn perässä. Kirjoitetussa tarinassa elämänmuutokset vain todetaan eikä tekstissä sen enempää selitetä sitä, miltä muuttaminen Jasonista tai Kaarinasta tuntuu. Tekstin tasolla muuttaminen on välttämätön pakko.

Aukeaman kuvitus (kuva 2.4 JMM) kertoo meille sen sijaan paljon enemmän. Jo aukeaman ensi tunnelma on väritykseltään harmahtava ja ankea ja jo tämä antaa lukijalle ja katselijalle vihjeen siitä, millaisia tunteita Jasonilla on muutosta. Tikka (2004, 32) toteaa, että muutto on lapselle kriisi. Hän myös muistuttaa, että vanhemman tehtävä on antaa kriisin keskellä olevalle lapselle toivoa paremmasta. Hyvästien jättäminen ennen muuttoa on tärkeää surutyötä, jolle on annettava aikaa (Tikka 2004, 44). Myös Jason ja Kaarina tekevät tätä surutyötä noustessaan laivaan ja vilkuttaessaan rannalle jääville ystäville. Surutyötä he tekevät myös uudessa kotimaassaan ja osaltaan surutyö voi vaikeuttaa kotoutumista ja sopeutumista uuteen kotimaahan.

Ensimmäisessä muuttoa kuvaavassa kuvassa (kuva 2.4 JMM) Jason istuu matkatavaroiden päällä tyhjässä asunnossa. Jason istuu nalle sylissään ja niin nallen kuin Jasoninkin ilme on jännittynyt ja vakava. Ilmiselvästi Jason tuntee olevansa jonkinlaisessa välitilassa. Välitilan tuntua lisää myös kuvassa olevat kaksi avointa ovea, jotka ovat Jasonin molemmilla puolilla. Näin kuvassa Jason on konkreettisesti asetettu välitilaan, tilaan, missä hän on epävarma tulevaisuuden suunnasta ja siitä, mitä tuleman pitää. Toisaalta kuvassa voidaan nähdä myös jonkinlainen lupaus tulevaisuudesta. Avoinna olevat ovet muistuttavat siitä vanhasta sananlaskusta, missä yhden oven sulkeuduttua toinen ovi avautuu. Näin ollen vaikka kuva monella tapaa on surullinen ja ankeakin, löytyy sieltä kuitenkin lupaus tulevaisuudesta ja uudesta alusta.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 2.4 JMM

Aukeaman toisessa kuvassa totinen Jason lentää äitinsä käsipuolessa ehtiäkseen laivaan. Taustalla näkyy harmaita kerrostaloja ja erilaisia ikkunoita, joiden takana ihmiset jatkavat normaalia elämäänsä. Jasonin totinen katse kohti taloja voidaan mielestäni tulkita Jasonin jäähyväisiksi entiselle kodille ja entiselle kotimaalle. Tätä käsitystä vahvistaa myös se, että Jason on kuvattu sivun oikeaan reunaan ja hän katsoo surullisesti vasemmalle.

Jasonin ja Kaarinan noustessa laivaan, heitä saattelee surullinen ystävien joukko. Ystävien katseet ovat vakavia ja surullisia ja yhden naisen poskella on kyynel. Myös Jasonin koiraystävä on saattelemassa ystäväänsä ja riuhtoo haukkuen hihnassaan. Kuvasta käy selvästi ilmi se, kuinka surullista Jasonin ja Kaarinan muutto ystävien mielestä on.

Jasonin mielestä on jännittävää matkustaa meren yli, mutta samalla hän miettii, milloin kaikki taas palaa entiselleen (JMM) (kuva 2.3 JMM). Jasonin ajatuksista huomaa selvästi, kuinka Jason

toisaalta nauttii jännittävästä merimatkasta mutta toisaalta hän murehtii, milloin arki palaa taas normaaliksi. Selkeästi Jason, vaikka onkin pieni poika, on tässä vaiheessa tiedostanut sen, että laivamatkailu ei ole vain huvittelua vaan he äidin kanssa ovat todella muuttamassa toiseen maahan. Kuvatessaan tarkasti ja lämmöllä sitä yhteisöä, josta Jason lähtee muuttomatkalle, kirjailija pohjustaa muutoksen merkittävyyttä. Lukija ja kuuntelija oivaltavat, että Jason ja Kaarina eivät ole pakomatalla tai muuttomatalla vapaaehtoisesti vaan siksi, että Kaarina tarvitsee uuden työn ja tämän työn perässä on muutettava.

Toisin kuin aikuiset henkilöhahmot, lapsihahmot itse eivät useinkaan voi päättää itse. He eivät itse valitse jättää kotia vaan aikuisten päätösten vuoksi heidän tulee tehdä niin (Nikolajeva 2002,167.) Myös Jason on pakotettu muuttamaan uuteen maahan, hän itse ei tee tätä päätöstä vaan muuton syyt ovat ns. aikuisten elämänmuutoksissa, jotka vaikuttavat myös lapsen elämään. Jasonin tapauksessa äidin työn loppuminen ja uuden löytyminen meren takaa, vaikuttavat hyvinkin konkreettisesti ja normaalia arkea mullistaen Jasonin elämään.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 2.3 JMM

Jasonin ja Kaarinan matkatessa laivalla meren yli, on tunnelma kuvituksessa tummanpuhuva. Aallokko laivan ympärillä on tumma ja hieman pelottava sekä taustalla näkyvä taivas on myös öisen sininen. Aallokon rytmisyys ja voimakkuus luovat tunteen eteenpäin menon voimasta. Ja vaikka laiva viekin kuvan pinta-alasta suurimman osan, tulee kuvasta kuitenkin vaikutelma, että laiva ajelehtii täysin aaltojen vietävänä. Konkreettisella tasolla matkaamisen vaikutelma luodaan kuvissa siten, että päähenkilö esitetään oikealle kääntyneissä asennoissa, milloin kävelemässä, juoksemassa, hyppäämässä tai vain seisomassa (Happonen 2007, 149). Samalla tavalla myös erilaiset kulkuneuvot saadaan kuvakirjoissa liikkumaan. Happonen toteaa, että liike tarvitsee suhteen sekä aikaan että paikkaan, missä sanat ja kuvat voivat tulla toistensa täydennykseksi (Happonen 2007, 148). Jason ja Kaarina katsovat laivasta kohti kirjan lukijaa ja heidän ilmeensä ovat epätietoiset ja pelokkaat. Samalla tavalla kuin laivakin, myös Jason ja Kaarina ovat välitilassa ja elämänsä aallokoilla menossa uuteen tulevaisuuteen.

Jännittävä laivamatka osoittautuu kuitenkin myös hauskaksi, kun laivan keinuessa he voivat tanssia. Kuva hytistä, missä Jason istuu yläpetillä ja Kaarina tanssii lattialla, on tunnelmaltaan leppoisa. Värimaailma on hyvin sini- ja vihervoittoinen mutta seassa on myös lämmintä keltaoranssia ja violettiä, jotka saavat aikaan sen, että kuva ei ole ahdistava. Sekä Jasonin hymy että Kaarinan ihmetys keinuvasta kodista antaa vinkin siitä, että heillä on laivassa hauskaa. Myös tekstissä kerrotaan keinuvasta kodista hauskasti ja annetaan näin lukijalle pieni hengähdystauko tapahtumissa ja muutoksissa, joita Jason on kokenut ja tulee vielä kokemaan.

Seuraavana aamuna laiva saapuu vieraan maan kaupunkiin. Siinä talossa johon Jason ja Kaarina muuttavat, asuu paljon isoja ja pieniä ihmisiä. Mutta Jason ja Kaarina eivät tunne siellä ketään (JMM.)

Tekstissä käy ilmi, että Jason ja Kaarina muuttavat maahan, jossa heillä ei ole ketään sukulaista tai tuttua. He ovat joutuneet muuttamaan Kaarinan työn perässä eikä heillä ole minkäänlaisia aikaisempia kontakteja kyseiseen maahan. Samoin lainauksesta ilmenee myös millaiseen paikkaan he muuttavat. Voidaan olettaa, että Jason ja Kaarina muuttavat kerrostaloon eivätkä näin ollen

fyysisesti ole eristyksissä ympäröivästä yhteiskunnasta. Kuitenkin yhteisen kielen puute tulee tuottamaan heille eristyneisyyden tunnetta.

Huomattavaa on myös se, että kun Jason ja Kaarina pääsevät uuteen maahan, Jason lentää taas äitinsä käsipuolessa ja taustalla näkyy hyvin samankaltaisia kerrostaloja kuin mistä Jason ja Kaarina ovat lähteneet. Näin ollen voidaan olettaa, että maa ja kulttuuri, mihin Jason ja Kaarina ovat muuttaneet, on hyvin samankaltainen kuin mistä he ovat lähteneet. Jason toteaaakin, että he ovat muuttaneet yhdestä tyhjästä ja ikävästä kodista toiseen yhtä tyhjään ja ikävään. Lupaus paremmasta tulee kyllä ilmi heti seuraavassa lauseessa, kun Jason huomaa yhden asian olevan uudessa kodissa paremmin. Uudessa kodissa on parveke ja näin ollen hän voi olla sekä ulkona että kotona yhtä aikaa. Onni parvekkeesta tuo Jasonin kasvoille jo pienen hymyn kareen ja lukijalle pienen vihjeen siitä, ettei tilanne ole niin toivoton kuin miltä se aiemmin oli tuntunut kirjailijan kuvatessa harmaata miljöötä ja surullista päähenkilöä. Parveke on myös jonkinlainen uloke ympäröivään yhteisöön ja mahdollisuus sosiaalisiin suhteisiin.

Kirjan keskivaiheilla on kuva Jasonista ja Kaarinasta kävelemässä vastatuuleen ja sateeseen (kuva 2.1 JMM). Nikolajeva ja Scott (2006, 211) kirjoittavat, että kuvakirjoissa henkilön tunteita voidaan kuvata myös käyttämällä hyväksi esim. vuodenaikoja, säätiloja, vuorokauden aikaa. Jasonin matkatessa Kaarinan käsipuolessa ensi kertaa päiväkotiin sataa vastatuulen mukana harmaata sadetta. Taustassa esitetyt viivat ja muodot voivat voimistaa hahmoon sisältyvää liikkeen tai pysähdyksen vaikutelmaa (Happonen 2007, 147). Näin on myös edellä mainitussa kuvassa, jossa Kaarinan vahva eteenpäin meno sekä vastaan satava sade luovat kontrastin ja liikkeen tunnun. Jasonilla on päällään sadevaatteet ja kädessään sateenvarjo, joka tuulen voimasta osoittaa taivaalle. Sateenvarjon pehmeät muodot ja värit sekä kulkusuunta antavat viitteen siitä, että jokin yrittää vetää Jasonia takaisin turvalliseen menneisyyteen. Mutta Kaarinan kehon päättäväinen etukeno viestii eteenpäin menosta, vaikka olosuhteet ovat hankalat. Jason taas roikkuu äitinsä käsipuolessa ja menee sinne, minne äiti hänet vie. Happonen (2007, 148) muistuttaa kuitenkin, että kirjaimellisesti otettuna ei yksittäinen kuva voi esittää liikettä, ja mahdollisuudet liikkeen vaikutelmankin välittämiseen ovat rajalliset.

Kuvassa tulee selkeästi ilmi se, kuinka Kaarina on aikuinen ja hänen vastuullaan on myös Jasonin elämä. Kun Kaarina on päättänyt, että heidän uusi elämänsä on vieraassa maassa, on Jasonin vain tyydyttävä vanhempansa päätökseen. Epävarmuus ja tulevan outous näkyy myös Jasonin,

Kaarinan ja Kaarinan kainalossa matkustavan nallen ilmeissä. Ilmeet ovat yhtäältä odottavat, toisaalta vakavat.

Eräänä aamuna asiat ovat melkein mallillaan, kun Jason lentää Kaarinan perässä.

Kaarina aloittaa uudessa työpaikassaan ja Jason päiväkodissa (JMM, 1978.)

Tekstissä Jasonin päiväkodin ja Kaarinan työn alkamisesta kerrotaan edellä lainatusti. Siitä käy ilmi, että uuden alkuun suhtaudutaan melko positiivisesti. Kaarinalla on uusi työpaikka ja Jasonilla on paikka päiväkodissa ja Jason saa taas lentää tuttuun tapaan Kaarinan perässä. Yksi kirjalliseen tekstiin liikettä luova tekijä on verbit (Happonen 2007, 156). Lainauksessa verbi lentää on hyvin liikettä luova verbi ja antaa Jasonin matkanteosta ripeän vaikutelman. Sen sijaan verbi ovat, on hyvin stabiili verbi ja ilmaisee vain asiat ottamatta niihin sen enempää kantaa. Aloittaa -verbi taas antaa toivoa ja lupausta jostakin uudesta. Käyttämällä lentää verbiä lapseen liittyvässä toiminnassa, kirjailija rinnastaa kaksi toisiinsa normaalisti kuulumatonta käsitettä. Tämän myötä Jasonin lentäminen saa lisää merkitystä ja nousee tekstistä esille. Tapahtumien kiihtyminen ilmenee siinä, että merkitykseltään toiminnalliset verbit hallitsevat kerrontaa (Happonen 2007,156).

Asiat ovat melkein mallillaan, melkein siis samalla lailla kuin aikaisemminkin, vain pieni epäily tekstistä tulee ilmi. Kaiken kaikkiaan yhtäältä kuvan tunnelma, toisaalta tekstin antama tieto pohjustavat tarinan seuraavia tapahtumia, kuinka Jason tulee tuntemaan muuton uuteen kotimaahan ja kuinka hän tulee tuntemaan olonsa erilaiseksi ja yksinäiseksi.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 1.1 (JMM)

Eräänä aamuna asiat ovat melkein mallillaan, kun Jason lentää Kaarinan perässä. Kaarina aloittaa uudessa työpaikassaan ja Jason päiväkodissa. Nyt minulla on taas kaksi kotia, Jason miettii (JMM).

Edellä olevasta lainauksesta huokuu jo pieni tulevaisuudenusko, joka Jasonilla on. Tätä kuvaa sekä tekstiä lainasin myös aiemmin, jossa analysoin niin henkilöiden kehonkieltä kuin tekstin antamaa tietoa. Jason lentää tavalliseen tapaansa päiväkotiin äidin käsipuolella (kuva 2.1 JMM) ja hän kokee, että asiat ovat melkein mallillaan. Myös lukijalle tulee vahvasti sellainen olo, että nyt Jasonilla on kaikki taas hyvin.

Kun elämässä tapahtuu käänne, on punnittava elämän jatkuvuutta ja testattava rutiinien voimaa (Ahponen 2001, 32). Ilmiselvästi Jasonin lentäminen äitinsä käsipuolessa on Jasonin elämässä rutiinia ja samalla se on myös hyvin tunnusomaista koko Jason -kirjasarjallekin. Jasonin käsi äidin kädessä on myös merkki siitä, että äiti on aikuinen ja Jason on lapsi, joka kulkee äidin mukana. Näin ollen Jasonilla on äidistään tuki ja turva. Tämä äidin turva on kuitenkin läsnä vain silloin kun äiti on paikalla.

3.2 Toiseuden kokemukset

Seuraavan aukeaman iloinen ja värikäs kuva päiväkodista antaa ensikatsomalta positiivisen vaikutelman. Jason seisoo päiväkotisedän vieressä ja hänet ilmiselvästi esitellään päiväkodin muille lapsille, jotka hymyillen ja odottavaisina katselevat uutta tulokasta. Jos aukeaman vasen puoli on turvallinen ja läheinen, niin oikealta puolelta lähestyvät uudet, vieraat ja uhkaavat elementit (Happonen 2007, 152). Jasonille uudet ja oudot asiat selviävät vasta aukeaman toisessa kuvassa (kuva 1.1 JMM), missä Jason seisoo ison lapsilauman keskellä ihmeissään sormi melkein suussa. Kuvassa näkyy monta Jasonin kokoista tyttöä ja poikaa, jotka iloisena laulavat. Tunnelma kuvassa on lämminhenkinen ja iloinen, vain Jason kuvan keskellä on totinen ja ihmeissään. Kuva pystyy välittämään kielellisinä pidettyjä merkityssisältöjä: kertovuutta, syy- ja seuraussuhteita sekä vaikutelmia äänten kuulumisesta (Happonen 2007, 216). Jason hiljaisuus muiden päiväkotilasten laulaessa korostuu ja kuvaa katsomalla pystyy miltei kuulemaan lasten laulun. Näin ollen kuva pystyy ilman tekstiäkin kertomaan jo paljon mm. vallitsevista olosuhteista.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 1.1 JMM

Tekstissä kerrotaan siitä, kuinka Jasonilla on ollut niin paljon ihmettelemistä uudessa kotipaikassa, että vasta päiväkodissa hän huomaa sen tosiasian, ettei hänellä ja muilla lapsilla ole yhteistä kieltä. Jason ei ymmärrä mitä uudet kaverit sanovat tai laulavat eikä kukaan ymmärrä mitä Jason sanoo, senpä vuoksi Jason ei sano mitään vaan hiljenee täysin. Tässä tilanteessa Jason on aivan yksin. Hänen äitinsä on työssä eikä näin ollen ollenkaan paikalla. Lastenkirjallisuudessa on tyypillistä, että päähenkilö on ainut lapsi, tämä tuo tarinaan yksinäisyyden ja erillisyyden (Nikolajeva 2002, 122).

Yleisesti määriteltynä toiseudella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän oppositiota, sopeutumattomuutta vallitseviin sosiaalisiin normeihin, valtioon tai muihin instituutioihin, jotka vakiintuneella vallallaan voivat sulkea poikkeamat, toiset, ulkopuolelleen (Anja Kuhalampi 1994, 62). Samalla tavalla myös päiväkot voi olla tällainen vakiintunut instituutio, joka on ryhmittynyt niin vahvasti, että uuden tulokkaan tullessa, hänen kokemuksensa on ulkopuolisuus.

Kohdeteoksessani Jason kokee ulkopuolisuutta päiväkodissa sen vuoksi, että hänellä ja muilla lapsilla ei ole yhteistä kieltä, jolla kommunikoida ja solmia uusia ystävyys-suhteita. Näin ollen ilman yhteistä kieltä Jason ei voi toimia päiväkodissa ja tuntee toiseutta verrattuna muihin lapsiin.

Yksilöt rakentavat minuuttaan aktiivisesti tuntemalla, ajattelemalla, käyttäytymällä ja toimimalla Ahponen (2001, 26) listaa. Samalla tavalla myös Jason pyrkii rakentamaan uutta minuuttaan uudessa ympäristössä. Yhteisen kielen puuttuessa häneltä puuttuu kuitenkin merkittävä taito, jolla hän pystyisi rakentamaan yhteyksiä toisiin lapsiin. Hall (2003, 90) muistuttaa, että jonkun kielen puhuminen merkitsee, että tuntee muiden kielenkäyttäjien arvot vaikka itse ei välttämättä jakaisikaan niitä. Toisin sanoen kielen ja kulttuurin tuntemuksella ihminen tuntee yhteenkuuluvaisuutta ja pystyy näin ollen jakamaan niin ajatuksiaan kuin tunteitaankin muiden kanssa.

Tarinan kannalta se, että kirjailija kuvaa sekä aikuisen että lapsen kokemuksia yhteisen kielen puutteesta ja kommunikointivaikeuksista, on merkittävä. Näin lukijakin oivaltaa, että vaikeudet eivät johdu siitä, että kyseessä olisi lapsi vieraassa maassa vaan yhtä lailla aikuinen joutuu samantilaisiin tilanteisiin. Toivoisin, että kirja herättäisi aikuislukijan huomaamaan, että myös lapsi kokee samantilaisia yksinäisyyden ja erilaisuuden tunteita jos hänet sijoitetaan lapsiryhmään, jonka kieltä hän ei osaa.

Muiden lasten leikkiessä, askarrellessa ja piirtäessä Jason istuu yksin leikkiveneessä ja seuraa vain sivusta päiväkodin toimintaa (kuva 1.2 JMM). Lapsen kulttuurishokki näkyy usein vetäytyneisyytenä ja eristäytyneisyytenä (Tikka 2004, 58). Voidaan olettaa, että Jason on kaikesta uudesta ja vieraasta shokissa ja kielettömyys vielä vahvistaa tuota tunnetta. Rastas (2013, 259) toteaa, että lasten maailmassa on tärkeää saada olla samanlainen kuin muut. Jasonilta tuo ns. vertaistuki puuttuu täysin. Jason on omassa maailmassaan aivan yksin eikä kukaan lapsista eikä päiväkodin henkilökunnasta auta Jasonia löytämään paikkaansa. Toisaalta taas päiväkodin aikuiset, joiden pitäisi olla läsnä juuri lasta varten, loistavat poissa olollaan. Tekstissä päiväkodin henkilökuntaa ei edes mainita ja kuvituksessa he näkyvät lähinnä taustalla. Vain yhdessä kuvassa, missä Jasonia esitellään päiväkodin lapsille, seisoo Jasonin vieressä päiväkotisetä. Muissa kuvissa Jason on jätetty aivan yksin eikä kukaan henkilökunnasta ole läsnä tai auttamassa Jasonia sopeutumaan ja tutustumaan uuteen päiväkotiin. Aikuisten väliin pitämättömyys tilanteessa lienee yksi syy siihen, miksi Jason ottaa ohjat omiin käsiinsä ja alkaa toimia aktiivisesti oman tilanteensa parantamiseksi.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 1.2 JMM

Jasonin toiseuden kokemus päiväkodissa rakentuu sekä kuvissa että tekstissä. Jason istumassa yksin veneessä kuvan ylänurkassa asemoi hänet yksinäisyyteen (kuva 1.2 JMM). On merkitteä pantavaa, että kirjailija on istuttanut Jasonin pieneen veneeseen yksin eikä esimerkiksi autoon. Istuessaan veneessä Jason on selkeästi elämässään tuuliajolla. Tätä käsitystä tukee lisäksi myös se, että veneen köyttä ei ole sidottu ollenkaan veneeseen vaan se roikkuu irtonaisena.

Jason yksin veneessä antaa lukijalle samanlaisen tunnelman kuin millainen oli kuvassa (kuva 2.3 JMM) kun Jason ja Kaarina matkustivat isolla laivalle kohti uutta kotimaata. Omassa elämässään Jason on kuin veneessä, jota ei ole vielä sidottu mihinkään vaan hän on välitilassa, matkalla jonnekin. Pelokas nalle kurkistaa veneen laidalta ja Jason makaa veneessä tylsistyneenä ja surullisena. Hänen asennostaan yhtäältä näkee sen, että hän on maannut veneessä jo kauan. Ehkä hän on aluksi istunut siellä mutta päivän mittaan valunut makoilemaan veneen pohjalle. Toisaalta Jasonin kehonkielestä tulee ilmi myös se, että hän on turhautunut ja tavallaan luovuttanut. Tällä hetkellä Jasonia ei uusi päiväkotikoti eikä tämä tilanne yhtään huvita.

Asennon avoimuus tai sulkeutuneisuus vihjaa siitä, onko todennäköistä, että hahmo liikahtaa johonkin suuntaan seuraavalla aukeamalla tai koko tarinan aikana: toisaalta hahmo kantaa asennossaan edeltäviä tapahtumia ja liikkeitä ja rakentaa näin jatkumoa eri kuvitusten välille (Happonen 2007, 162). Jasonin olemuksesta huokuu kaikki se mennyt, joka hänen elämässään on juuri muuttunut ja mikä on tällä hetkellä käymistilassa. Happonen (2007, 176) toteaa, että esimerkiksi asentoihin kätkeytyviä merkityksiä on vaikea tutkia ilman empaattista otetta, kuvittelematta niitä tasoja ja eleitä joita sekä tekstissä että kuvissa esitetty hahmo elää (Happonen 2007, 176). Näkisin, että lastenkuvakirjoissa kirjan lukijan ja katselijan empaattisuus on vielä korostuneemmin läsnä, sillä lapsella on usein kyky tuntea empaattisemmin erilaiset henkilöhahmojen asennot kuin aikuisella.

Jason vetää lakin korvilleen. Näin hänen ei tarvitse kuulla sellaista, mitä hän ei kuitenkaan ymmärrä. Jason purjehtii leikisti kotiin omaan maahansa ystävien luo, joiden kanssa hän voi jutella (JMM).

Lapselle on tyypillistä sulkea korvansa ja silmänsä sellaiselta, mitä hän ei halua kuulla tai nähdä. Myös Jason vetää lakin korvilleen ja yrittää olla kuulematta uuden kotimaansa vierasta kieltä. Hän myös tahtoo palata takaisin omaan yhteisöönsä, mistä hänet on riuhtaistu irti. On luonnollista, että Jason koettuaan olevansa yksin haluaa palata johonkin tuttuun ja turvalliseen, omaan kotimaahansa vanhojen ystävien luo.

Doreen Massey (2003, 51) huomauttaa, että maastamuuttajat muistelevat usein kaiholla paikkoja, joista he ovat kotoisin. Kulttuurien kohdatessa ihminen tiedostaa oman kulttuuriperintönsä ja sen, miten hän on oman kulttuurinsa tuote (Tikka 2004, 54). Maahanmuuttajiin, eri kansallisuudet

omaavien vanhempien jälkeläisiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten kohdalla puhutaan usein monikulttuurisista identiteeteistä (Rastas 2008, 251).

Myös Jason on rakentamassa itselleen monikulttuurista identiteettiä. Onhan hänen juurensa entisessä kotimaassaan ja nyt muutettuaan uuteen kotimaahan, uuteen yhteisöön ja kieleen hänen identiteettinsä väistämättä tulee muuttumaan ja muokkaantumaan. Onkin inhimillistä, että Jason vaikeiden kokemusten äärellä haluaa palata takaisin vanhaan ja turvalliseen, siihen minkä hän tuntee ja osaa jo ennalta. Ihminen turhautuu ja hämmentyy, kun arkiasioden uudelleen oppiminen palauttaa hänet henkisesti lapsen tasolle (Tikka 2004, 52).

Sopeutumisen ja vakaan tilan ihminen saavuttaa, kun hän kokee kuuluvansa uuteen kulttuuriin (Tikka 2004, 53). Jason vieraana ja ”väärä” kielisenä ei koe itsensä kuuluvan uuteen kulttuuriin ja näin ollen hän vetäytyy ja eristäytyy muista päiväkodin lapsista ja aikuisista. Tikka (2004, 62) toteaa, että aluksi muuttajalla on havainnoitsijan rooli: hän tekee huomioita ympäristöstään, kunnes oppii, miten hänen odotetaan käyttäytyvän. Myös Jason toimii juuri näin. Aluksi Jason havainnoi ympäristöään ja ottaa sitten ensimmäiset rohkeat askeleensa kohti uutta yhteisöä.

Samalla tavoin kuin Jason kokee musertavaa yksinäisyyttä ja erillisyyttä myös hänen äitinsä Kaarina joutuessaan samanlaisten ongelmien eteen töissään. Hänkään ei osaa kieltä ja niinpä hän kuorii perunoita töissä hiljaa itsekseen. Kaaosvaiheessa muuttajaa ei tunneta uudessa ympäristössä eikä hänellä ole asemaa tai järjestystä elämässään (Tikka 2004, 50). Asettamalla lapsen ja aikuisen kokemukset rinnakkain osoitetaan, että samalla tavalla, niin lapsi kuin aikuinenkin, kokevat kielettömyyden ja tuntevat erillisyyttä ja toiseutta. Samalla niin Jason kuin Kaarinakin joutuvat pohtimaan omaa identiteettiään ja minuuttaan.

Yhä useammin kuulee puhuttavan siitä, miten kulttuurinen ”erilaisuus” voi aiheuttaa identiteettiongelmia (Rastas 2008, 248). Hallin (2003, 85) mukaan muuttoliikkeet asemoivat ihmiset ja heidän kulttuurinsa uudella tavalla sekä suhteessa muihin ihmisiin että suhteessa asuinpaikkoihin. Juuri asuinpaikan vaihdos ja siitä aiheutuneet ongelmat tai muutokset ovat syitä, joiden vuoksi Jason ja Kaarina joutuvat pohtimaan identiteettiään ja suhdettaan uuteen kotimaahan.

Kun sekä Jason että Kaarina ovat surullisia siitä, ettei heillä ole muiden ihmisten kanssa yhteistä kieltä, he istuvat sohvalla kahdestaan (kuva 2.2 JMM). Jason istuu äitinsä kainalossa ja he

molemmat katsovat surullisesti käsi poskella suoraan lukijaan. Kaarinalla on vieressään lankakerä ja puikot mutta ilmiselvästi häntä ei huvita kutoa. Jasonin vieressä istuu nalle yhtä surkean näköisenä ja pöydälle on katettu koskematon iltapala, jota kummankaan ei tee mieli syödä. Myös ristiriitaiset kuviot sekä lattiassa että seinässä luovat värien ohella tunnelmasta ankean ja surumielisen. Happonen (2007, 155) lainaa Moebiusta todetessaan, että terävät kulmat ja sahalaista puolestaan vihjaavat henkilöhahmon levottomuuteen tai uhattuna olemiseen. Jasonin ja Kaarinan tilanteessa sekä levottomuus että jonkinasteinen uhattuna oleminenkin ovat vahvasti läsnä. Levottomuus arjen sujumisesta ja oman paikan löytämisestä ovat vahvasti läsnä.

Jo kuvituksesta, Jasonin ja Kaarinan ilmeistä ja istuma-asennosta, ilmenee se, että he ovat onnettomia. Toiminnan kuvaamisen lisäksi ilmeet, liikkeet ja asennot ilmaisevat tehokkaasti henkilöhahmojen tunteita ja tavoitteita (Happonen 2007, 169). Enää Kaarinan kehonkielessä ei näy se periksi antamattomuus, joka näkyi kuvassa (kuva 1.1 JMM), jossa hän puskee lapsi käsipuoleltaan vasten tuulta ja tuiskua. Tässä kuvassa (kuva 2.2 JMM) Kaarina näyttää sekä väsyneeltä että epäröivältä. Ehkä hän miettii, oliko muutto uuteen maahan työnperässä sittenkään viisasta. Kuvitus tukee tätä tunnelmaa. Nurkassa seisova lamppu (kuvassa oikealla) luo valokiilan, mutta se ei yllä Jasoniin eikä Kaarinaan. Sekä Jason että Kaarina tietävät valon olevan lähellä mutta he eivät itse yllä valon taikapiiiriin. Samalla tapaa he myös tietävät, että on yhteiskunta ja yhteisö heidän ympärillään ovat olemassa mutta he itse eivät tunne kuuluvansa siihen, koska heillä ei ole kieltä, jonka avulla he sinne pääsisivät.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 2.2 (JMM)

Joskus Jason ja Kaarina ovat illalla niin väsyneitä, etteivät jaksanut jutella edes toisilleen. Sitä voi pitää toisesta ihmisestä vaikka miten paljon, aivan hurjasti, ja silti tekee yhtä ja toista mielummin samanikäisten kanssa (JMM).

Lainauksesta käy ilmi, että tekstin tarina vahvistaa kuvituksesta nousseita oletuksia. Hall (1999, 40) lainaa Saussurea todetessaan, että kieli on sosiaalinen, ei yksilöllinen järjestelmä. Toisaalta vaikka Jasonilla ja Kaarinalla on yhteinen kieli, iltaisin he istuvat sohvalla aivan hiljaa. Yhtäältä hiljaisuuden aiheuttaa se, että he molemmat, niin Jason kuin Kaarinakin, ovat typertyneitä ja väsyneitä päivän ponnisteluista. Toisaalta taas lainauksessa tulee ilmi se, kuinka niin aikuinen kuin lapsikin kaipaa yhteyttä samanikäiseen. Kieltä osaamattomina heidän päivänsä työssä ja päiväkodissa ovat stressaavia. Heidän kummankin on vaikea luoda vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa, koska yhteinen kieli puuttuu.

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa Mickwitzin piirtämät henkilöhahmot viestivät paljon eleillä, ilmeillä ja kehonkielellä. Esimerkiksi Jasonin äidin, Kaarinan, kehonkieli on hyvin vahvaa ja ilmeistä. Vastatuuleen lapsi käsipuolella puskeva äitihahmo henkii päättäväisyyttä ja tarmoa (kuva 1.1 JMM) ja sohvalla istuva äiti henkii väsymystä ja voimattomuutta. (kuva 2.2 JMM). Edellä mainituista kuvista poiketen myös hyvä mieli, onnellisuus ja tyytyväisyys näkyvät Kaarinan kehonkielestä (kuva 1.2, kuva 3.3, kuva 3.4 JMM).

Nikolajeva ja Scott (2001, 82- 83) toteavat, että joitakin ominaisuuksia on vaikeata kuvata visuaalisesti (rohkeus, viisaus, innokkuus) kun taas henkilöiden tunteita ja asennetta (viha, pelko, onnellisuus) voidaan kuvata henkilöiden asennoilla, eleillä ja kasvon ilmeillä. Toisaalta näkisin, että kuvituksena ja tekstin symbioosin vahvuutena on juuri tämä tunnetilojen ja asenteiden kuvaamisen monipuolisuus. Toisaalta henkilöhahmojen kautta voidaan kuvata tunnetiloja niin tekstissä kuin kuvissakin (Nikolajeva, Scott 2001, 101). Kuvituksessa voidaan kuvata henkilöhahmon olemuksen kautta asioita ja näitä voidaan vahvistaa tekstissä. Sama toimii myös toisin päin. Tekstissä voidaan kertoa henkilöhahmosta jotain sellaista, mitä kuvituksella voidaan vahvistaa ja laajentaa kuten muun muassa Jasonin ystävyysuhteita, joita analysoin jo aiemmin.

Kohdeteoksen kuvissa oranssin, keltaisen ja punaisen lämpimät värisävyt antavat vaikutelman positiivisesta ja leppoisasta elämästä. Myös Jasonin ja muiden kuvissa näkyvien henkilöhahmojen ilmeet ovat iloisia ja tyytyväisiä. Myös Nodelman (1988, 111) toteaa värien merkityksen sanoessaan, että värit voivat ilmentää tärkeitä suhteita kuvassa.

Happonen (2007,69) toteaa tutkimuksessaan Muumikirjoista, että kuvakirjan värimaailma on yksi niistä keinoista, joilla Tove Jansson kytkee toisiinsa henkilökuvauksen ja miljöön. Samalla tapaa myös Mickwitz käyttää kuvituksen värimaailmaa hyödykseen kuvatessaan muun muassa Jasonin tunteita ja sitä, miten hän kulloinkin sopeutuu yhteisöön. Jasonin sopeutuminen yhteisöön ja hänen eri tunnetilansa näkyvät myös siinä, minkä väriset housut Jasonilla kulloinkin on yllään. Teoksen alkupuolella Jason on ystäviensä parissa ja hänellä on punaiset housut jalassaan. Näin on myös siinä vaiheessa kun Jason on alkanut kotoutua uuteen kotimaahansa ja hän on löytänyt uusia ystäviä. Samaan johtopäätökseen lastenkirjallisuuden päähenkilöistä on tullut tutkimuksissaan myös Nodelman (1988, 144) kirjoittaessaan, että punainen on suosituin väri päähenkilöllä – se saa heidät tulemaan esiin. Merkille pantavaa *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa on myös se, että Jasonin lisäksi juuri kenelläkään muulla ei ole punaisia vaatteita.

Toisaalta on mielenkiintoista myös se, että kun Jason on tavallaan välitilassa (kuva 2.4 JMM), matkustaa laivalla (kuva 2.1 JMM) tai etsii paikkaansa uudessa päiväkodissa, hänellä on useimmiten vihreät tai harmaat housut. Näin ollen jo päähenkilön vaatetuksen väri antaa vihjeen, päähenkilön mielentilasta. Tämä värimaailmojen ja tunteiden kuvaamisen erilaisuus tulee hyvin ilmi verratessa teoksen alun kuvaa (kuva 3.1 JMM) kirjan keskivaiheilla olevaan kuvaan (kuva 2.2 JMM), missä aukeaman värisävyt ovat sinisiä ja vihertäviä ja joissa sekä Jason että Kaarina selkeästi näyttävät olevan apeita ja ulkopuolisia.

Mickwitz käyttää *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa sekä yhden sivun että koko aukeaman kuvia. Koko aukeaman kuvat ovat kuvakirjassa hyvin tehokkaita, sillä ne pysäyttävät konkreettisesti lukemisen ja tilanteen hetkeksi paikoilleen. Samoilla linjoilla on myös Mikkonen (2005,377) todetessaan, että kuvat taas pyytävät keskittymään siihen, mitä tapahtuu juuri nyt, tällä hetkellä, ja ajattelemaan sitä, miltä asiat näyttävät. Onkin mielestäni perusteltua väittää, että käyttämällä koko aukeaman kuvia tarinan tärkeissä taitekohdissa kirjailija pystyy painottamaan näin tekstissä olevia merkittäviä kohtia. Liike luonnehtii kuvakirjan ja kuvitetun kirjan taidetta yleisestikin: yksinkertaisimmillaan kyse on siitä, että yhdellä aukeamalla havaitaan voimakas liikkeen vaikutelma, kun taas toinen on tunnelmaltaan rauhallinen, jopa pysähtynyt (Happonen 2007, 138). Yhtäältä näin saadaan kuvakirjaan kuvien avulla rytmiä, jota voidaan tekstin tasolla vahvistaa, toisaalta taas lähtökohtana voi olla teksti, jota kuvitus osaltaan rytmittää.

Tässä luvussa olen analysoinut kohdeteokseni, Jason muuttaa maasta, toiseutta ja erilaisuutta. Aluksi esittelin teoksen alkuasetelmat, Jasonin turvallisen ja laajan yhteisön. Tästä ystävien muodostamasta yhteisöstä Jason lähtee pois, muuttaa uuteen kotimaahan, yhdessä äitinsä Kaarinan kanssa. Analyysissäni käy ilmi, kuinka niin teksti kuin kuvituskin rakentavat tarinan alkuun idylliin. Epävarmuus ja epätietoisuus tulevasta kulkevat tarinassa vahvasti mukana. Välitila ja epävarmuus ovat läsnä Jasonin ja Kaarinan laivamatkalla uuteen maahan. Samalla tavalla välitila on läsnä myös päiväkodissa, kun Jason leikisti purjehtii takaisin omaan maahansa omien ystävien luokse. Jasonin kokemuksia toiseudesta ja erilaisuudesta verrattuna muihin lapsiin kuvataan niin tekstin kuin kuvienkin kautta. Tekstissä Jason tuntee ulkopuolisuutta kun hän ei ymmärrä mitä muut puhuvat tai laulavat ja toisaalta kukaan ei päiväkodissa ymmärrä mitä hän yrittää sanoa. Kuvituksessa ulkopuolisuus tulee ilmi henkilöiden asettelussa kuvaan. Koko aukeaman kuvassa, missä kuvataan päiväkodin elämää, Jason on sijoitettu yksin kuvan ylänurkkaan istumaan pieneen veneeseen. Jo Jasonin surullinen ilme ja asettelu kuvaan tuovat tunteen ulkopuolisuudesta ja

osattomuudesta. Kuvakirjoille tyypilliseen tapaan myös *Jason muuttaa maasta* -teoksessa sekä kuvat että teksti toimivat symbioosissa laajentaen ja ruokkien toinen toistaan.

4. KEPPOSEN MYÖTÄ OSAKSI YHTEISÖÄ

Sitä voi pitää toisesta ihmisestä vaikka miten paljon, aivan hurjasti, ja silti tekee yhtä ja toista mieluummin samanikäisten kanssa (JMM). Viime luvussa analysoimastani Jasonin ajatuksesta käy hyvin ilmi, kuinka yksinäiseksi Jason uudessa kotimaassaan itsensä tuntee. Hänellä on toki äitinsä Kaarina mutta aidot kontaktit esimerkiksi oman ikäisiin lapsiin puuttuvat täysin ja niitä Jason kaipaa. Huomionarvoista Jasonin ajatuksessa on myös se, että Jason kaipaa toimintaa ja tekemistä yhdessä toisen ihmisen kanssa. On luonnollista, että Jasonin kaltainen ihminen, joka on tottunut toimimaan erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa, kaipaa tuon kaltaista arkista toimintaa.

Kulttuuri on ihmisen toiminnan tulosta ja välittyy kokemisen ja oppimisen kautta ihmiseltä toiselle ja sukupolvelta toiselle (Luoma, Mäntymaa, Puura, Tamminen 2008, 87). Kohdeteoksessa Jason kokee tarvetta toimia ja liittyä näin osaksi yhteisöä. Toisin sanoen Jason haluaa toimia yhteisössä ja muodostaa uuden ystäväverkoston samalla tapaa kuin mitä hänellä on ollut vanhassa kotimaassaan. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa Jason joutuu jättämään oman lähiyhteisön muuttaessaan äitinsä kanssa pois (kuva 3.2 JMM, kuva 2.3 JMM). Ja näin ollen Jason joutuu luomaan itselleen uuden lähipiirin ja yhteisön. Ongelmaksi uusien tuttavuuksien solmimisessa tulee yhteisen kielen puute. Ottamalla avoimesti osaa paikalliseen kulttuuriin lapsi rakentaa kiinteän siteen asuinmaahansa (Tikka 2004, 19). Tämä taas tukee lapsen identiteetin kehittymistä ja antaa tunteen yhteenkuuluvaisuudesta. *Jason muuttaa maasta* -teoksessa Jason ilmiselvästi on avoimesti ottamassa osaa päiväkodin kulttuuriin, vain yhteisen kielen puute, kielimuuri, tekee asiasta aluksi vaikean ja mahdottoman oloisen.

4.1 Aktiivinen lapsi

Jason on hyvin aktiivinen lapsi, mikä sopii hyvin lastenkirjan genreen, sillä usein lastenkirjoissa lapsi on aktiivinen ja toimiva yksilö. Samalla tapaa kuin Peppi Pitkätossu, on Jasonkin lapsi, joka ongelmien edessä ratkaisee ne eikä jää odottamaan aikuista apuun. Kun Jason päiväkodissa huomaa, ettei hänellä ja muilla lapsilla tai aikuisilla ole yhteistä kieltä, lamaantuu Jason hetkeksi aikaa. Hetken aikaa Jason on valmis vaikka lähtemään takaisin kotimaahansa, leikeissään hän purjehtii sinne veneellään (kuva 1.2 JMM). Mielikuvituksensa avulla Jason pystyy käsittelemään

kirjassa esitetyn ns. todellisen elämän vaikeuksia, sitä, että hänellä ei ole yhteistä kieltä muiden lasten kanssa eikä kommunikointi heidän kanssaan onnistu. Lapsella on halu ja tarve kuulua johonkin kulttuuriin (Tikka 2004, 21). Myös Jasonilla on tarve kuulua ympäröivään yhteisöön ja saada kontakteja muiden ihmisten kanssa.

Maahanmuuttajan kriiseissä katastrofin, paon ja saapumisen jälkeen niin lapsilla kuin aikuisillakin on vuorossa kohtaaminen (Mariann Karlsson-Pasto, 2014). Kohtaamisen aikaan ensimmäiset toisinaan idyllisetkin piirteet uudesta kotimaasta ovat karsineet ja arki on ajautunut uomiinsa. Kohtaaminen kantaväestön kanssa voi olla täynnä kielivaikeuksia kuten Jasonilla ja tuo kohtaaminen usein tuo pintaan myös ikävän entiseen kotimaahan ja niihin sukulaisiin ja tuttaviiin, jotka sinne jäivät. Tässä kriisin vaiheessa maahanmuuttaja vertailee entistä kotimaatansa uuteen maahan. Halu kotoutua ja onnistua kotoutumisessa on paljolti kiinni siitä, kuinka maahanmuuttaja kokee muuton ja millaisia tunteita maahanmuutto hänessä saa aikaan. Ihmisen on annettava itselleen lupa jäädä uuteen maahan (Tikka 2004, 49). Positiiviset kokemukset muutosta ja sopeutumisesta kulttuuriin edesauttavat kotoutumista ja yhteisöön kuulumisen tunnetta.

Jason muuttaa maasta -teoksessa Jasonin kotoutumisen vastuu vieritetään suuressa määrin Jasonille itselleen. Jasonin lähtiessä ensimmäistä kertaa päiväkotiin, teoksessa kommentoidaan sitä näin:

Eräänä aamuna asiat ovat melkein mallillaan, kun Jason lentää Kaarinan perässä. Kaarina aloittaa uudessa työpaikassaan ja Jason päiväkodissa. Nyt minulla on taas kaksi kotia, Jason miettii (JMM, kuva 2.1 JMM).

Tekstistä tulee ilmi, että Jasonin toiveet ja ajatukset päiväkodista ovat positiivisia ja hän odottaa myös uuden päiväkodin olevan kuin koti. Näin ollen Jasonin kotoutumisen onnistumisen lähtökohdat ovat hyvät. Tikka (2004, 18) toteaa, että mitä nuorempa lapsi muuttaa, sitä avoimempi hän on uusille vaikutteille. Tästä näkökulmasta ajatellen, Jason on hyvän ikäinen muuttaja. Hän on vielä leikki-ikäinen ja avoin kaikelle uudelle. Hänen ei tarvitse vielä mennä kouluun vaan päiväkodissa hän voi aluksi rauhassa kotiutua uuteen yhteisöön ja uuteen maahan.

Vasta päiväkodissa Jason huomaa, että hänellä ja muilla lapsilla ei ole samaa kieltä. Kommunikointi ja yhteydenotto muihin lapsiin on hankalaa, tässä kohtaa tarinassa myös mahdotonta. Niinpä Jason vaikenee (kuva 1.1 JMM).

Päiväkodissa Jason kokee olevansa kuin pieni lapsi, joka ei osaa kieltä ja joka leikkii yksikseen, sen vuoksi Jason siirtyy päiväkodissa pikkulasten puolelle. Siellä Jason opettaa Malla rakentamaan tornia, jonka rikkominen on Malla hauskaa. Jason sen sijaa ei näe tornin rikkomisessa mitään hauskaa mutta yhden asian Jason kuitenkin oppii Mallaalta.

Joka kerta kun Malla osoittaa jotakin ja sanoo dää... dää..., sanoo joku iso ihminen, mitä se on heidän kielellään. Malla tekee samoin monta kertaa ja saa joka kerta saman vastauksen (JMM).

Näin Jason konkreettisesti huomaa, kuinka kieltä opitaan, mallin ja toiston kautta. Jason toteaaakin, että koska hän jo isompi lapsi kuin Malla, hänen on ehkä vielä helpompi oppia kieltä.

Jason palaa päiväkodissa isompien lasten puolelle. Kaikki auttavat mielellään kun huomaavat, että Jason haluaa oppia puhumaan heidän tavallaan (JMM). Jasonin oma aktiivinen halu opetella kieltä on siis avainasemassa siinä, kuinka Jason sopeutuu ja kotoutuu yhteisöön. Lapsi tarvitsee myös puolestapuhujia, koska – iästä riippuen – hänen mahdollisuutensa ottaa osaa aikuisten maailman asioihin ja vaikuttaa hänen omaa elämäänsä määrääviin tekijöihin ovat rajatut (Lahikainen, Punamäki, Tamminen 2008, 303).

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.3 JMM

Kun Jason saa uuden ystävän, Irmelin, päiväkodista ja oppii käyttämään uuden kotimaan kieltä, Kaarina pohtii, että ehkäpä hänkin voisi oppia uuden kielen. Ja ehkä hän oppisi sen vielä nopeammin, hän kun osaa lukea (kuva 3.3 JMM).

Kuvassa (kuva 3.3 JMM) on näkyvissä uusi aika. Jason seisoo ystävänsä Irmelin kanssa parvekkeella jutellen ja heidän edessään parvekkeen kaiteella on värikkäitä kukkia. Voidaan päätellä, että Jasonin uudessa kotimaassa on kevät. Kukat viestivät sekä uuden kasvusta että mahdollisuudesta. Samalla lailla kuin kukat, Jasonilla ja Kaarinalla on alkanut uusi kasvu ja mahdollisuudet uudessa

yhteisössä ja kotimaassa. Verratessa tätä kuvaa (kuva 3.3 JMM) kuvaan missä Jason ja Kaarina kiirehtivät vastatuulella päiväkotiin ja töihin (kuva 1.1 JMM), on sekä kuvan tunnelma että värytys aivan erilainen. Syksyinen viima on vaihtunut auringonpaisteeseen ja samalla myös Jasonin ja Kaarinan elämäkin on saanut uusia, valoisia puolia.

Irmelin ja Jasonin ilmeet ovat onnelliset ja he seisovat lähekkäin, miltei poski poskessa kiinni. Näin ollen samanlainen läheisyys, jota Jason koki entisen kotimaansa ystävien kanssa, on nyt läsnä myös uuden ystävän kanssa. Jasonin rento olemus antaa viitteen siitä, että asiat ovat hänellä nyt hyvin.

Kuvan taustalla Kaarina istuu sohvalla silmälasit nenällään ja kirja kädessään. Vierellään hänellä on iso, huokuva pino kirjoja, jonka päällä on kahvikuppi. Kaarina vertautuu silmälasineen viisaaseen pöllöön. Kaarinan täytyy opiskella oppiakseen uuden kielen mutta uuden oppiminen ei ole hänelle mahdotonta. Kahvikuppi kirjapinon päällä liittää Kaarinan sekä aikuisuuteen että suomalaisuuteen.

Usein tulokasta auttaa, jos hän löytää niin sanotun mentorin, henkilökohtaisen neuvonantajan, joka tulkitsee hänelle uuden kulttuurin signaaleja, symboleja ja tapoja (Tikka 2004, 50). Jasonille Irmeli on selkeästi tällainen mentori, joka auttaa Jasonia oppimaan sekä uuden kielen että joka auttaa Jasonia kotoutumaan uuteen yhteisöön.

4.2 Yhteinen kieli

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa näkökulma maahanmuuttoon on muuttavan lapsen.

Teoksessa tarkastellaan meidän kulttuuristamme ja kielialueeltamme lähtevän pojan kokemuksia uudessa kotimaassa. Tarinassa keskiöön nousevat kieli ja kielellä kommunikointi ja se, kuinka vaikeaksi elämä käy kun ihmisillä ei ole yhteistä kieltä.

Ulkomailla asuville lapsille on tyypillistä, että kodin ja ympäristön kielet eriytyvät ja koulukielestä tulee lapsen vahvin kieli, mikäli lapsen ensimmäisellä kielellä ei ole järjestetty opetusta (Minna Aalto 2007, 75). *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa Jason vielä päiväkotikäinen mutta voidaan olettaa, että myös Jasonin tapauksessa hänen kodin ja ympäristön kielet eriytyvät. Tätä olettamusta tukee se, että Kaarina ja Jason keskenään lukevat suomenkielisiä satuja, näin voidaan

olettaa, että heidän kotikielensä on suomi ja työ- ja päiväkotikieli tulee olemaan ruotsi. Aalto (2007, 81) tähdentää, että äidinkielellä annettava opetus on tärkeää nimenomaan lapsen kognitiivisen kehityksen vuoksi. Kaikki mikä kehittää äidinkieltä ja mikä kasvattaa lapsen tietoja ja taitoja, myös parantaa muiden kielten oppimista.

1960- luvulla Ruotsissa suomen puhumista julkisesti hävettiin (Aalto 2007, 76). Kohdeteoksen *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan ilmestymisen aikoihin 1978 asenteet suomen kielen puhumiseen olivat jo hiukan muuttuneet mutta kohdeteoksessani asenteet eivät tulleet millään lailla esille. Ruotsin kouluissa kotikielen opetusta annettiin 1980 -luvulla 1-2 viikkotuntia, mutta sitä ei ollut integroitu muuhun koulutyöhön (Aalto 2007, 76). Edellä mainittu mielestäni osoittaa sen, kuinka vähän suomalaislapsien äidinkielen opetukseen on panostettu. Samankaltainen tunnelma välittyy myös Jasonin päiväkodista, missä Jason jätetään isoon lapsilaumaan yksin. Vain muutamassa kuvassa näkyy aikuinen, päiväkodin henkilökuntaan kuuluva mies tai nainen. Tämä aikuinen kuitenkin vain seisoo passiivisena hymy kasvoillaan mutta ei millään lailla ole aktiivisesti ottamassa Jasonia vastaan päiväkotiin tai auttamassa tätä sopeutumaan sinne. Mielestäni voidaan ajatella, että päiväkodilla ei joko ole minkäänlaisia tukitoimia tällaiselle maahan muuttavalle lapselle tai sitten Jason kokee mahdolliset toimet turhina ja riittämättöminä.

Kun kokemukset vaikeuksista kuvataan lukijan oman kulttuurin kautta, ts. päähenkilö voisi olla vaikka lukija tai kirjan kuuntelija itse, tulee kokemus lähemmäksi lukijaa. Kokko (2012, 45) toteaa, että synteettinen ulottuvuus on kertomuksessa aina olemassa, koska jokainen henkilöhahmo on keinotekoinen rakennelma, jolla on oma erityinen roolinsa koko kertomuksen laajemmassa konstruktiossa. Vaikka henkilöhahmo kertomuksessa on keinotekoinen, silti näkisin, että uskottava henkilöhahmo, johon on helppo samaistua, voi opettaa lukijalle uusia ajatusmalleja. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa lukijan on helppo samaistua Jasoniin ja hänen kokemuksiinsa. Näiden ajatusten kautta lukijan lienee helpompi myös asettua sellaisen ihmisen asemaan, joka esimerkiksi opettelee meidän kieltämme ja kulttuuriamme.

Yhteinen merkityskartta antaa meille tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin, se luo yhdistävän siteen, tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön (Hall 2003, 85). Ihmisillä on tarve tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön. Myös lapsella on sisäinen tarve kuulua yhteisöön. Usein nämä pienen ihmisen yhteisöt ovat oma perhe ja lähimmäiset sekä esimerkiksi päiväkodin yhteisö.

4.3 Ruokailu yhdistävänä tekijänä

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa tapahtuu selkeä käännös, kun Jason tutustuu Irmeliin ja kun nämä kaksi järjestävät äideilleen yllätyksen. Eräänä päivänä Jason ja Irmeli vaihtavat kaupan kassajonossa lakkeja ja äitejään. Näin Jason päätyy Irmelin kotiin ja Irmeli Jasonin kotiin. Vaikka äidit ovat aluksi järkyttyneitä lasten vaihtumisesta, lasten kepposesta muodostuu loppujen lopuksi onnekas tapahtuma, sillä lasten kautta myös Kaarina tutustuu Irmelin perheeseen ja saa näin kontaktin uuden kotimaansa kantaväestöön (kuva 3.4 JMM).

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.4 JMM

Vastaanotto Irmelin kotona on lämmin. Pehmeät ja lämpimät värisävyt sekä kaarevat muodot kuvassa antavat positiivisen vaikutelman. Kaarina saapuu tilaan kuvan yläkulmassa olevasta ovesta ja hänet otetaan kuvassa avosylin ja hymyillen vastaan. Jason istuu jo tuttavallisesti nojatuolissa ja muut huoneessa olijat ottavat Kaarinan iloisena vastaan. Olohuoneessa on paikalla niin perheen vauva, isoäiti, isä, äiti kuin koirakin. Isoäidin vieressä seisoo myös henkilö, joka saattaa olla joko Irmelin isompi sisarus tai vaikkapa perheen naapuri tai muu tuttava. Jason istuu rennosti nojatuolissa ja silittää perheen koiraa, joka muistuttaa kovin kirjan alussa esiteltyä Jasonin koiraystävä.

Kuvassa Irmelin kotoa käy hyvin ilmi se, kuinka lapsen onnistunut kotouttaminen tuo myös lapsen perheen aikuiset osaksi yhteisöä. Jasonin mairaa hymy ja lokeisa asento nojatuolissa antaa ymmärtää, että Jasonilla on kaikki hyvin. Hän on löytänyt oman paikkansa uudessa yhteisössä ja hänen kauttaan myös Kaarinan on helpompaa sopeutua uuteen kotimaahan ja tutustua uusiin ihmisiin (kuva 3.4 JMM).

Julia Kristeva (1988, 22) huomauttaa, että kohtaaminen alkaa usein makuhermojen juhlalla: leipää, suolaa, viiniä. Myös Liisa Väisänen (2013, 157) on samoilla linjoilla Kristevan kanssa todetessaan, että ruokailussa on kyse ihmisiä ja perheitä yhdistävästä asiasta, sosiaalisesta tapahtumasta, syvästä kulttuuriarvosta.

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa edellä mainitut ruokailun erilaiset merkitykset tulevat selkeästi esille. Kun Jason ja Kaarina lasten kepposen myötä tutustuvat Irmelin perheeseen, he astuvat perheen olohuoneeseen, missä on katettu kahvipöytä valmiiksi. Kaarina saapuu hymyilevien ihmisen seuraan punainen paita yllään ja vieno hymy kasvoillaan. Ilmiselvästi Kaarina on vielä hiukan varuillaan mutta hyvin tyytyväinen ja iloinen siitä käänteestä, jonka elämä uudessa kotimaassa on saanut. Myös kuvan värimaailma huokuu lämpöä ja iloa (kuva 3.4 JMM).

Tunnelma on hyvin samankaltainen kuin kirjan alussa, kun kuvattiin niitä lähtökohtia, mistä Kaarina ja Jason ovat lähtöisin (kuva 3.1, 3.2 JMM). Tavallaan Jason palaa näin siihen idylliin, josta tarina alkoikin. Vaikkakaan hän ei palaa juuri samojen ihmisten seuraan, vaan löytää uusia ystäviä ja uudet sosiaaliset verkostonsa.

Alkaa tuntua aina vain kotoisammalta, Jason miettii, kun tuntee ihmisiä, joiden kanssa voi tehdä erilaisia asioita (JMM). Jasonin mietteet osoittavat sen, kuinka tärkeitä ihmiselle on verkostoitua

muiden ihmisten kanssa ja kokea yhteenkuuluvaisuutta. Yhteinen merkityskartta antaa meille tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin, se luo yhdistävän siteen, tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön (Hall 2003, 85). Jasonille näitä yhteisiä asioita antaa Irmelin ystävyys ja lisäksi myös muut Irmelin perheenjäsenet. Voidaan olettaa, että Jason tutustuu myös perheen muihin jäseniin ja ehkä Jason toimii näiden muiden perheenjäsenten kanssa jollakin tavalla ja näin laajentaa ystäväpiiriään ja tunnetta yhteisöön kuulumisesta.

Mielestäni näin voidaan olettaa, sillä teoksen alussa kun esiteltiin Jason ja hänen ystävänsä, huomattiin, että Jasonin ystävät olivat monen ikäisiä ihmisiä. Näin ollen voidaan olettaa, että Jasonille sukupuolten ja -polvien välillä ei ole mitään ongelmaa. Näiden uusien tuttavuuksien kautta Jasonille, ja miksei myös Kaarinalle, muodostuvat uudet verkostot ja ystävyssuhteet. Luoma, Mäntymaa, Puura ja Tamminen (2008, 87) kiteyttävät kulttuurin ihmisen toiminnan tulokseksi, joka välittyy kokemisen ja oppimisen kautta ihmiseltä toiselle ja sukupolvelta toiselle. Lisäisin edelliseen listaan vielä yhdessä tekemisen yhdeksi keskeiseksi piirteeksi kulttuurinmuodostuksessa. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa tuo yhdessä tekeminen ja kokeminen ovat tärkeässä roolissa. Kirjan alkupuolella Jason tekee talonmiehen kanssa lumitöitä, rullaluistelee Viivin kanssa ja juttelee äitinsä kanssa vuoteessa. Nämä edellä mainitut tekemiset vahvistavat Jasonin ihmissuhteita ja sitovat tiettyyn yhteisöön. Samat yhdessä tekemisen tavat ovat näkyvissä myös tarinan loppupuolella kun Jason pääsee Irmelin kotiin ja tutustuu Irmelin perheeseen (kuva 3.4 JMM) sekä kuvassa päiväkodista (kuva 3.5 JMM).

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.5 JMM

Myös päiväkodista Jason löytää paikkansa kun hänen kielitaitonsa karttuu. Kuvassa (3.5 JMM), jossa päiväkotisetä lukee lapsille satua, Jason istuu silmät napittaen kuuntelemaan muiden lasten kanssa. On myös merkille pantavaa, että tässä kuvassa tunnelma on lämmin. Lämminhenkisen tunnelman luovat niin punasävyiset värit kuin henkilöiden asemointi kuvaan. Lapset istuvat lähellä aikuista ja yksi lapsista kurkistaa aikuisen olan takaa kirjaa. Myös aikuinen istuu lattialla ja on näin tullut lasten kanssa konkreettisesti samalle tasolle. Punainen tausta, kuin pilvi, kokoaa niin lapset kuin aikuisen samaan tilaan, samaan ryhmään. Näin ollen myös Jason on osa tätä ryhmää.

Jason alkaa ymmärtää satuja, joita heille luetaan päiväkodissa. Hän ei tunne itseään enää yksinäiseksi toisten seurassa (JMM,1978.)

Jasonin kotoutuminen päiväkotiin ja uuteen kotimaahan alkaa toden teolla kun hän oppii uutta kieltä ja pystyy näin kommunikoimaan niin muiden lasten kuin aikuistenkin kanssa. Mennyttä on Jasonin kokema erilaisuus ja yksinäisyys, jotka olivat vahvasti läsnä kotoutumisen alkuvaiheessa. Kun vertaa kuvaa (kuva 1.2 JMM) missä Jason on yksin veneessä ja kuvaa (3.5 JMM) missä Jason on satuhetkessä mukana yhtenä, tasa-arvoisena lapsena, on tunnelma aivan toisenlainen. Merkille pantavaa on myös se, että veneessä yksin ollessaan Jasonilla on vihertävän ruskeat housut jalassaan ja harmaa paita päällään. Kun taas Jasonin ollessa muiden lasten mukana tasa-arvoisena toimijana, hänellä on punaiset henkselihousut sekä keväänvihreä paita yllään. Myös Jasonin ilme ja

kehonkieli antavat erilaista signaalia. Veneessä Jason on lannistuneen ja tylsistyneen näköinen ja hänen ilmeensä on totinen. Satuhetkessä Jason istuu polvillaan ja kuuntelee tarkasti mitä hoitosetä kirjastaan lukee. Jasonin innokas etunoja ja keskittynyt, pieneen hymyyn kaartunut suu osoittavat, Jasonin olevan tyytyväinen.

4.4 Kaksoiskansalaisuus ja rasismi

Kirjan viimeisissä kuvissa on nähtävissä maahanmuuttajan kaksijakoinen identiteetti (kuva 3.6, 3.7 JMM). Ensimmäisessä kuvassa Jason ja Kaarina istuvat kuvakirjan kanssa sohvalla. Sohvan pyöreät muodot ja lämpimät värisävyt tuovat rauhallisen ja rennon ilmapiirin kuvaan. Myös nalle on rentoutunut ja laittanut silmänsä kiinni, hymyn karehtiessa vielä suupielissä.

Jason ja Kaarina eivät unohda omaa kieltään, sillä sitä he puhuvat keskenään. Usein he juttelevat maastaan ja ystävistään, jotka ovat jääneet meren taakse. Kaarinan jalat väsyvät, kun hän juoksee pitkin ravintolaa päivisin. Illalla tuntuu hyvältä pitää väsyneet jalat lämpimässä vedessä. Silloin Kaarina lukee Jasonille satuja, jotka on kirjoitettu heidän omalla kielellään (JMM.)

Yhtäältä Kaarina ja Jason ovat sopeutuneet uuteen maahan ja kulttuuriin. Toisaalta keskenään Jason ja Kaarina eivät unohda omaa kieltään, sillä sitä he puhuvat keskenään. Kaarinan lukiessa Jasonille satuja omalla kielellään, hän rentouttaa töistä väsyneitä jalkojaan lämpimässä vedessä. Samalla tapaa voidaan ajatella, että omankieliset sadut ovat Jasonille, kuin myös Kaarinalle rentoutusta, jonkinlainen lämmin vesi. Vesiteema toistuu myös muualla teoksessa. Jasonin ja Kaarinan matkatessa laivalla uuteen kotimaahan meren pelottava ja suuri vesi on läsnä. Samoin vesi on tavallaan läsnä myös kuvassa (kuva 1.2 JMM), missä Jason makoilee veneessä ja kuvittelee seilaavansa takaisin kotimaahansa. Tavallaan niin Kaarina kuin Jasonkin ovat tarinan loppupuolella saaneet hallintaan hieman uudesta kotimaastaan. Kokonaista kulttuuria ja uutta yhteiskuntaa he eivät ole saaneet hallintaansa mutta pienen osan, vadillisen vettä, he ovat Irmelin perheen ja kielen oppimisen kautta saaneet haltuunsa.

Ilona Tikka (2004, 14) toteaa, että lapsen ensimmäinen kulttuuri määräytyy vanhempien kulttuurista tai lapsen omasta kansalaisuudesta käsin. Jasonin ensimmäinen kulttuuri on se kulttuuri, josta hän on kotoisin ja missä hän on asunut elämänsä ensimmäiset vuodet. Toinen

kulttuuri tai toiset kulttuurit määräytyvät niistä maista käsin, joissa lapsi on elänyt ulkomailla (Tikka 2004, 14–15). Jasonin tapauksessa ruotsalainen kulttuuri on toinen kulttuuri. Näiden molempien kulttuurien välissä tai rajapinnalle kehittyy ns. kolmas kulttuuri. Tikka (2004, 15) luonnehtii kolmatta kulttuuria sekoitukseksi ensimmäisestä ja toisesta kulttuurista. *Jason muuttaa maasta* -teoksessa kolmas kulttuuri tulee olemaan se kulttuuri, mikä muotoutuu suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin sekoittuessa toisiinsa.

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.6 JMM

Toisaalta maahanmuuttajan kaksijakoinen identiteetti näkyy myös näissä kirjan viimeisissä kuvissa siinä, kuinka Jason kuvittelee aikaa, jolloin hän on aikuinen. Kuvassa aikuinen Jason kantaa toisessa kädessään matkalaukkua ja toisessa kädessä hänellä on Kaarinan näköinen lapsi. Nämä kaksi iloista hahmoa matkaavat sivun vasenta laitaa kohti. Voidaankin ajatella, että he ovat

matkalla takaisin sinne mistä ovat tulleet, eli Suomeen (kuva 3.7 JMM). Kuvassa Jason on jo aikuinen ja nyt hänellä on vastuu pienestä ihmisestä, Kaarinan näköisestä tytöstä. Näin ollen tarinan asetelmat kääntyvät toisin päin.

Vaihtoehtoisesti kirjan loppu avautuu ulos- ja eteenpäin, viitaten tarinan jatkumiseen. Usein liike kuitenkin suuntautuu takaisin kirjaan (Happonen 2007,152.) *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa liike suuntautuu sekä ulos- ja eteenpäin antaessaan aavistuksen tarinan jatkosta, kuinka Jasonista tulee aikuinen. Toisaalta kohdeteoksessa liike suuntautuu myös takaisin kirjaan ja niihin alun idyllisiin asetelmiin, mistä tarina lähti liikkeelle.

Minulla on kaksi silmää, kaksi korvaa ja vain yksi suu, mutta sillä minä puhun kahta kieltä, Jason miettii. Voi käydä niin, että lähden maahani meren taakse vasta kun olen tullut isoksi. Ehkäpä minulla silloin on lentävä lapsi mukana. Silloin osaamme puhua siellä heti ihmisten kanssa (JMM.)

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

kuva 3.7 JMM

Kun vertaa *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan ensimmäistä sekä viimeisen aukeaman kuvia keskenään, on niistä löydettävissä monenlaisia yhtäläisyyksiä (kuva 1.2 JMM vrt. kuva 3.6 JMM). Jo kuvien värimaailma on hyvin samankaltainen, lämmin ja positiivinen. Ensimmäisen kuvan punertava lattia, keltaiset seinät ja oranssin sävyiset huonekalut näyttäytyvät hyvin samanlaisina kuin viimeisen aukeaman kuvassa, missä Kaarina ja Jason istuvat keltaisella sohvalla ja heillä molemmilla on punaiset vaatteet päällään. Myös esineiden muodot ovat kaarevia ja pehmoisia ja vahvistavat värien antamaa käsitystä.

Jasonin ja Kaarinan läheisyys tulee myös näissä edellä mainituissa kuvissa hyvin ilmi. Kirjan aloittavassa kuvassa Jason makailee äitinsä kanssa sängyllä ja heillä on molemmilla iloinen ilme. Kirjan päättävässä kuvassa Jasonin suu jää satukirjan taakse mutta silmien veikeästä muodosta voi

päätellä, että Jason hymyilee kirjan takana. Merkille pantavaa näissä kahdessa kuvassa on Kaarinan ilme. Molemmissa kuvissa Kaarinalla on silmät kiinni mutta suu auki. Ensimmäisessä kuvassa näyttää siltä, että Kaarina on juuri kertomassa Jasonille jotakin ja viimeisessä kuvassa hän taas on lukemassa kirjaa. Näin ollen kirjan lukemisen vuoksi hänen katseensa on luotu kirjaan ja silmät näyttävät samalta kuin ne olisivat kiinni. Kirjan tarinassa Kaarina on vahvasti läsnä mutta Jason on selkeästi kuitenkin kirjan päähenkilö ja kirjan tapahtumat kerrotaan pääasiassa hänen näkökulmastaan. Näkisin, että kirjailija- kuvittaja Mickwitz on tällä pienellä mutta merkittävällä tavalla korostanut Jasonin asemaa tarinassa. Kun kirjan lukija katsoo ensimmäistä kuvaa, voi hän jo päätellä, kuulematta tai lukematta sanaakaan tekstistä, että kirjan päähenkilö on sängyllä loikoileva Jason.

Jason muuttaa maasta -kuvakirjassa rasismi on hyvin hienovaraista ja melkein näkymätöntä. Jasonin saapuessa päiväkotiin, hänet ympäröi utelias lapsilauma ja ilmiselvästi yksi työntekijöistä on myös paikalla, esittelemässä Jasonia muille lapsille. Ulkonäöltään Jason ei eroa millään lailla toisista lapsista, hän on hyvin samannäköinen kuin muutkin lapset eikä hänen ihonväriinsä esimerkiksi ole erilainen. Mutta erilaisuus tulee kuitenkin Jasonille hyvin äkkiä ilmeiseksi, kun hän tajuaa, ettei hänellä eikä lapsilla eikä päiväkodin aikuisilla ole yhteistä kieltä (kuva 1.1, 3.5 JMM).

Rasismissa on kyse paitsi erojen osoittamisesta ja tuottamisesta myös niiden arvottamisesta ja merkityksellistämisestä sekä erotteluja seuraavasta eriarvoisuudesta (Rastas 2009, 54). Kuten Tikka (2004, 21) kirjoittaakin, uudessa asuin maassaan lapsi näyttää aluksi erilaiselta ja ajatteleekin eri lailla kuin paikalliset. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja ei ole mielestäni millään tavalla rasistinen. Jasonin seisoessa päiväkotilasten keskellä (kuva 1.1 JMM) voidaan nähdä, että kuvassa on sekä vaalea- että tummempi-ihoisia lapsia. Näin ollen Jason ei mustien kiharoidensa kanssa erotu ulkonäöltään lapsiryhmästä. Alkukankeuden jälkeen Jasoniin suhtaudutaan hyvin samalla tapaa kuin muihinkin lapsiin. Toisin sanoen ainut asia, mikä tekee hänestä erilaisen päiväkodissa, on kieli.

Rasismi on historiallinen ilmiö, joka muuttuu kansainvälisen, yhteiskunnallishistoriallisen ja poliittisen tilanteen myötä (Jokisalo, Simola 2010, 7). Samalla linjalla Jokisalon ja Simolan kanssa on myös Anna Rastas (2009, 49) todetessaan, että julkinen keskustelu tuottaa monenlaisia ja keskenään ristiriitaisiakin rasismin määritelmiä. On siis toisinaan vaikeata rajata sitä, milloin

toiminta, kieli tms. on rassistista ja milloin se on ”vain” loukkaavaa. Rastas (2009, 53) muistuttaakin, että rasismia voi olla ja sitä voi tuottaa myös sellainen toiminta, jota ei ole tarkoitettu rassistiseksi.

Rasismi voi kohdistua suoraan yksilöihin monenlaisena torjuntana, syrjintänä, epätasa-arvoisena kohteluna ja jopa väkivaltana (Rastas 2008, 249). *Jason muuttaa maasta* -teoksessa ei ole suoranaista rasismia, mutta yhteisen kielen puute on Jasonille kuitenkin erillisyyttä ja toiseutta tuottava ja hän vaikenee päiväkodissa täysin.

Tässä luvussa olen analysoinut, mitkä ovat ne keinot, joilla Jason ja äitinsä Kaarina kotoutuvat uuteen kulttuuriin ja kieleen. Jason ilmiselvästi on avoimesti ottamassa osaa päiväkodin kulttuuriin, vain yhteisen kielen puute, kielimuuri, tekee asiasta aluksi vaikean ja mahdottoman oloisen. Jasonin löydettyä uuden ystävän, Irmelin, hänen uuden kielen oppiminen alkaa. Jasonin esimerkistä myös Kaarina havahtuu opettelemaan uutta kieltä ja heidän kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan vahvistuu. Analyysissani kävi ilmi, että ruokailu on luonnollinen ja mutkaton keino solmia uusia ystävyys-suhteita. Jasonin ja Irmelin kepposen myötä myös Kaarina pääsee Irmelin kotiin kahville ja tutustumaan uusiin ihmisiin. Vaikka Jason ja Kaarina alkavat kotoutua yhä enemmän uuteen kotimaahansa, he eivät kuitenkaan unohda heidän omaa maataan ja omaa kieltään. Ja suunnitteleepa Jason muuttavansa joskus isona takaisin omaan maahansa. Tässä luvussa osoitin myös, että kohdeteoksestani *Jason muuttaa maasta* ei löydy juuri lainkaan rassistisia viitteitä. Jasonin yksinäiset hetket päiväkodissa voidaan toki lukea rassistiseksi käytökseksi päiväkodinhenkilökunnan puolelta mutta rasisismi esimerkiksi lasten välisissä suhteissa loistaa poissaolollaan.

5. LOPUKSI

Tutkimuksessani olen analysoinut *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjan sekä tekstin että kuvituksen kertomaa tarinaa. Oma lähtökohtani oli tutkia kuvakirjaa kokonaisuutena sillä näen, että kuvakirja on enemmän kuin sanat tai kuvat yksinään. Tutkimukseni edetessä tämä tutkimussuunta osoittautui merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Kun kirjailija ja kuvittaja ovat sama henkilö, kuten *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa, voidaan jollakin tasolla olettaa, että teksti ja kuvat ovat tiukemmassa kontaktissa toistensa kanssa. Tämä näkyy mielestäni hyvin Mickwitzin tavassa kertoa sanoilla aika vähän. Tarinan useassa kohdassa tekstissä todetaan Jasonia koskevat tosiasiat, mutta niitä ei avata sen enempää. Rönsyilevään ja kuvailevaan tekstiin ei ole tarvetta, sillä kuvituksen avulla kirjailija saattaa kertoa enemmän. Parhaiten tämä kuvakirjan symbioosi tulee ilmi kohdassa missä kerrotaan Jasonin ystävistä. Tekstin tasolla kerrotaan perustiedot mutta vasta kuvituksesta käy ilmi se, minkä ikäisiä Jasonin ystävät ovat.

Tutkimuksessani kävi ilmi, että vaikka kohdeteos on ilmestynyt jo miltei 40 -vuotta sitten, ei se sanomaltaan ja tarinaltaan ole vanhentunut vaan on monella lailla hyvinkin ajankohtainen. Tänä päivänä me kohtaamme maahanmuuttajia arjessa ja myös lasten arjessa maahanmuuttajat ovat arkipäivää. On hyvin tarpeellista, että meillä on kirjallisuutta joka käsittelee maahanmuuttajuutta ja jonka avulla lasten kanssa voidaan asiasta keskustella ja miettiä, millaista olisi muuttaa vieraaseen maahan.

Jason muuttaa maasta -kuvakirja osoittautui monipuoliseksi ja antoisaksi tutkimuskohteeksi. Tutkimuksessani lähdin liikkeelle siitä, että määrittelin teoksen normaalin kehyksen, mikä pitkälti tuli ilmi tarinan alussa. Tarinan alussa kuvattiin Jasonin elinympäristö idyllisenä ja aurinkoisena paikkana, niin tekstin kuin kuvienkin tasolla. Camilla Mickwitzin tapa käyttää värejä ja henkilöhahmojen sijoittelua kuvassa ilmentämässä tunteita ja tilanteita sekä vahvistivat tekstin kertomaa tarinaa että antoivat tarinan tapahtumiin lisämausteita. Näin ollen pelkästään selailemalla kirjaa ja katsomalla kuvia pystyy löytämään tarinan kaaren. Ensimmäiset aukeamat ovat niin väritykseltään kuin tunnelmaltaan aurinkoisia ja positiivisia (kuvat 3.1, 3.2 JMM). Lähtö kotimaasta ja merimatka uuteen maahan tuovat kuviin aivan erilaisen tunnelman. Vihreän ja harmaan sävyt ovat näissä kuvissa vallitsevia (kuvat 2.3, 2.4 JMM).

Myös kuvat päiväkodista ovat paljon puhuvia. Kirjan keskellä on aukeaman kokoinen kuva päiväkodista, joka ensi näkemältä näyttää hyvinkin iloiselta ja onnelliselta. Värimaailma on hyvin

kelta-oranssi- voittoinen ja kuva on täynnä toimintaa. Aivan pystyy kuulemaan kuinka iloinen meteli päiväkodissa leikkien ja askartelujen tuoksinnassa on! Kuvan tarkempi tarkastelu kuitenkin näyttää meille vasemmassa ylänurkassa, selkeästi yksinäisen Jasonin. Hän istuu yksin surullisen näköisenä veneessä ja katselee ulkopuolisena muiden lasten iloisia puuhia (kuvat 1.1, 1.2 JMM). Myös tekstissä Jason kaipaa takaisin omaan maahansa ja ystäviensä luo, joiden kanssa hän voi jutella.

Toiseuden ja erilaisuuden kuvaus sekä tekstissä että kuvissa on yhtenäistä. Vahvat värit, henkilöhahmojen ilmeet ja eleet ja tekstin antamat vihjeet tuottavat tarinan, joka liikkuu isoissa tunteissa. Jasonin kautta lukija saa kokea niin haikeutta, surua, yksinäisyyttä kuin iloaakin. Tarinassa kaikki Jasonin tunteet ovat arvokkaita ja Mickwitz käsittelee niitä samanlaisella arvokkuudella. Jason näyttää niin pettymyksen kuin surunkin mutta hän osaa myös iloita kun on ilon aika.

Toinen osa-alue, jota tutkin *Jason muuttaa maasta* -kuvakirjassa, on yhteisöön ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen. Kun Jason menee uuteen päiväkotiin, hän huomaakin yllätyksekseen, ettei hänellä ja muilla lapsilla ole yhteistä kieltä. Aluksi Jason vetäytyy päiväkodin leikeistä ja jollakin tavalla myös masentuu vallitsevista olosuhteista. Mutta kuten lastenkirjagenreen hyvin vahvasti liittyy, myös Jason on se reipas lapsi, joka keksii ratkaisun ongelmaansa.

Jasonin tapauksessa oma-aloitteisuus ja oma halu opetella uutta kieltä ovat avainasemassa. Päiväkodissa ihmiset ovat ystävällisiä mutta kukaan ei ota Jasonin kielenopettelusta vastuuta vaan Jason jää ongelmansa kanssa yksin. Kun Jason huomaa kuinka pikkulapset opettelevat kieltä, hän päättää tehdä samoin. Toistamalla ja matkimalla muita Jason oppii kielen ja kun päiväkodin muut lapset huomaavat, että Jason haluaa oppia heidän kielensä, he haluavat auttaa häntä.

Jasonin saadessa Irmelistä ystävän ja mentorin, kielen oppiminen on helpompaa. Jasonin esimerkistä myös Kaarina aloittaa kielen opiskelun ja haluaa näin ollen sopeutua ja kotoutua uuteen kotimaahansa. Irmelin kautta niin Jason kuin Kaarinakin tutustuvat valtaväestöön ja ensimmäiset onnistuneet askeleet yhteisöön sopeutumisessa on otettu (kuvat 3.3, 3.4 JMM).

Camilla Mickwitzin *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja on kuvaus niin lapsen kuin aikuisenkin sopeutumisesta ja kotoutumisesta uuteen kotimaahan sekä kielen merkityksestä ihmisten välisissä suhteissa. Teos rinnastaa aikuisen ja lapsen kokemukset ja näyttää, kuinka niin aikuinen kuin lapsikin kärsii kielettömyydestä ja siitä juurettomuudesta, joka väistämättä muutosta aiheutuu.

Tässä tutkimuksessani saatuja tuloksia voidaan käyttää hyväksi monella eri tavalla. Lasten kanssa toimiessa on hyvä tiedostaa, millaisia tekstejä ja kuvakirjoja lapsille luetaan, sillä ne muokkaavat lapsen identiteettiä ja tapaa rakentaa maailmaa.

Jasonin ja Kaarinan kokemukset maahanmuutosta ja kielettömyydestä antavat arvokasta tietoa siitä, kuinka esimerkiksi lapsi kokee kielettömyyden ja erilaisuutensa. Kirjan herättämien ajatusten pohjalta voidaan päivähoidossa ja kouluissa tarkistaa asenteita esimerkiksi s2- kielen opettamisen osalta. On tärkeätä huomata, että pientäkään lasta ei voi vain hyljätä päiväkotiryhmään ja olettaa, että tämä oppii kielen siinä leikkiessä. Myös lapsi niin kuin aikuinenkin tarvitsee tukea kielen oppimiseen ja kotoutumiseen. Todellisuudessa kaikki lapset ja aikuiset eivät ole Jasonin ja Kaarinan kaltaisia omatoimisia vastatuuleen menijöitä.

Taitavasti kuvilla ja teksteillä rakennettu kokonaisuus houkuttelee lasta tarttumaan kirjaan myös vapaaehtoisesti ohjattujen satuhetkien lisäksi. *Jason muuttaa maasta* -kuvakirja on juuri tällainen houkutteleva kirja, jonka sanoma on tänä päivänä ehkä vieläkin ajankohtaisempi kuin julkaisuaikanaan 1978. Ja soisinkin, että tämä kuvakirja kuuluisi vakiovarusteena jokaiseen päiväkotiin.

6. LÄHTEET

Aalto, Minna 2007 *Suomeksi Brysselissä - suomalaislasten koulukieli. Identiteetit liikkeessä. Suomalaisia kokemuksia Belgiasta*. Toim. Lähteenmäki, Maria ja Aalto, Minna. Turku: Siirtolaisinstituutti. 74—92.

Ahponen, Pirkkoliisa 2001 *Kulttuurin pesäpaikka. Yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan*. Helsinki: WSOY.

Hall, Stuart 2003 *Kulttuuri, paikka, identiteetti. Erilaisuus*. Toim. Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli. Tampere: Vastapaino. 85—130.

Happonen, Sirke 2007 *Vilijonkka ikkunassa. Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike*. Helsinki: WSOY.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2010 *Minttu, Jason ja peikonhäntä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista*. Helsinki: BTJ.

Jokisalo, Jouko, Simola, Raisa 2010 *Kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: Like.

Kuhlampi, Anja 1994 ”Muiden kapina”. *Me ja muut*. Toim. Marjo Kylmänen. Tampere: Vastapaino. 57—68.

Kokko, Mirja 2012 ”Minä tiedän ikävän.” *Lapsen suru sanoin ja kuvin Riitta Jalosen ja Kristiina Louhen teoksissa Elisabeth, nalle ja pikkuveli, jota ei ole ja Tyttö ja naakkapuu*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kristeva, Julia 1988 *Muukalaisia itsellemme*. Suom. Malinen, Päivi. Helsinki: Gaudeamus.

Kåreland, Lena 2009 ”*Childish, More Childish, Most Childish. ”The Child as a Literary Symbol in Swedish Literature for Adult and Children during the 1960s and 70s*. Metamorphoses in Children’s Literature and Culture. Tampere: The Finnish Institute for Children’s Literature. 75—86.

Lahikainen, Anja Riitta, Punamäki, Raija-Leena, Tamminen Tuula 2008 *Lapsen ääni ja asiantuntijat. Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Toim. Lahikainen Riitta, Punamäki Raija-Leena, Tamminen Tuula. Helsinki: WSOY. 303—308.

- Laukka, Maria 2001 *"Kuvakirjan vuosikymmenet. Tutkiva katse kuvakirjaan"*. Toim. Rättyä Kaisu & Raussi Raija. Tampere: BTJ Kirjastopalvelu. 27—50.
- Launis, Mika 2001 *"Kuvituksentutkimus, taiteen funktio ja identiteetti"*. *Tutkiva katse kuvakirjaan*. toim. Rättyä, Kaisu, Raussi, Raija. Tampere: BTJ Kirjastopalvelu. 57—77.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli 2003 *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino. 7—20.
- Luoma, Ilona, Mäntymaa, Mirjami, Puura, Kaija, Tamminen, Tuula 2008 *"Geenit ja kulttuuri lapsen kasvun lähtökohtina"*. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Toim. Lahikainen, Anja Riitta, Punamäki Raija-Leena, Tamminen Tuula. Helsinki: WSOY. 85—97.
- Löytty, Olli 2005 *"Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa"*. *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Toim. Rastas, Anna, Huttunen, Laura, Löytty, Olli. Tampere: Vastapaino. 161—189.
- Massey, Doreen 2003 *Erilaisuus*. Toim. Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli. Tampere: Vastapaino.
- Mikkonen, Kai 2005 *Kuva ja sana. Kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikonoteksteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nikolajeva, Maria 2002 *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. Lanham, Maryland & London: The Scarecrow Press, Inc.
- Nikolajeva, Maria & Scott, Carole 2001 *How Picture books Work*. New York & London: Garland Publishing.
- Nummenmaa, Anna Raija & Alasuutari Maarit 2008 *"Kulttuurin muutos & lapsuus"* *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Toim. Lahikainen Anja Riitta, Punamäki Raija-Leena, Tamminen, Tuula. Helsinki: WSOY.
- Nodelman, Perry 1988 *Words about pictures. The Narrative art of children's picture books*. Athens and London: The University of Georgia Press.
- Oittinen, Riitta 2004 *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Peura Markku 1987 *Ruotsinsuomalaiset tänään. Suomalaisuus Ruotsissa. Ruotsinsuomalaisten kulttuurin ongelmia*. Toim. Lappalainen, Jukka-Pekka. Helsinki: Suomalaisuuden liitto. 21—31.

Pöntinen, Kari 2001 *Imperiumista kansakunnaksi. Poliittikka lastenkirjoissa*. Toim. Riukulehto, Sulevi, Halmesvirta, Anssi, Pöntinen, Kari. Helsinki: SKS. 114—140.

Rastas, Anna 2008 *Kuinka rasismi värittää kulttuuria ja identiteettejä. Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Toim. Lahikainen, Anja Riitta, Punamäki, Raija-Leena, Tamminen, Tuula. Helsinki: WSOY. 246—265.

Rastas, Anna 2009 *Rasismien kiistäminen. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Toim. Keskinen, Suvi, Rastas, Anna ja Tuori Salla. Tampere: Vastapaino. 47—66.

Rastas, Anna, Huttunen, Laura, Löytty, Olli (toim.) 2005. *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. 16—40.

Riukulehto, Sulevi 2001 *Nuorisokirjoissako politiikkaa? Poliittikka lastenkirjoissa*. Toim. Riukulehto, Sulevi, Halmesvirta, Anssi, Pöntinen, Kari. Helsinki: SKS. 7—13.

Tikka, Ilona 2004 *Suomalainen lapsi maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Toukomaa, Pertti 1973 *Korutonta kertomaa. Suomalaisperheet ruotsalaisessa teollisuusyhteiskunnassa*. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitosten tutkimuksia. Tampere.

Väisänen, Liisa 2013 *Verkkaisuuden filosofia*. Helsinki: Kirjapaja.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Karlsson- Pasto, Mariann 2014 *Maahanmuuttajalapsi ryhmässä*. Luento 15.3.2014
Maahanmuuttajalapsi päivähoidossa – kurssi, Lapuan kristillinen opisto.

KUVALIITE 1: YKSINÄISYYS, ERILAISUUS

KUVALIITE 2: VÄLITILA

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

KUVALIITE 3: YHTEISÖLLISYYS

Tutkielman kuvia ei julkaista TamPubissa. Tutkielman täydellinen versio luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

